

LUTHERA

ŽITKA SPÍS Z-SLIKAMI

Na reformácije štiristotno lètnico

Pisao

Dr. MASZNYIK ENDRE

Na Luthera 450 lètnice priliko

Poslovenčo

FLISZÁR JÁNOŠ vp. vučitel

„DÜŠEVNOGA LISTA“ PRILOŽBA
1933/34.

R 55 c

DR. LUTHER MÁRTON

D 10/105012

Domá i vu šôli.

(1483—1505)

Doj spüstšava listje hipa staro drêvo,
Kak blazina leži pod njim razprestrêto,
Kak sem po njem hodo i vu glávi brodo,
Na ednom listi sem tó spisano vido.

Vu Nemškomorsági, v Eisleben varašéki, v 1483-jem leti novembra 10 ga, v noči med 11-tov i 12-tov vörov, je nedávno z-thüringske Mõhre táprisellenoga siromaškoga, pobožnoga bajcara, Luther Jánoša tívárišica, Ziegler Margarêta siná porodila.

Tô je bilô toga hižnoga pára prvorojeno dête. Vu njidva siromaškôj stávi bogástvo i blájženstvo, — skvarjenomi svêti pa, vu smrti plačnom dôli, v kmici živôčim národom svellost i Boži blagoslov.

To nôvoporodjeno detece so pôleg stáre pobožne návade (dnesdén se že z pobožnostjôv vréd i eta návada tániháva) včasi na drúgi dén, — na dnêva patrónuša, túri Martina vítéznoga francuškoga püšpeka imé, okrstiti dáli — i on je „Martin“ krstno imé, kak Gosp. Jezuš Kristuša srdčen vítéz, do svojega žítka konca pôleg krstšanskoga želénja noso i njemi nezgovorno veliko poštenjé spravo.

Ali v Eislebeni njima je preslabo šlo delo. Sükešina i njidva sta v ednom stanovánji vküp prebivala. Za šteroga volo se njima je za bõgše mesto trbelo poskrbeti. Po pôleta tekáji sta se v sôsedno mesto v-Mansfeld presélila. Ali zaprva njima je i tam zbožno šlo. Pa kak tó Luther sam piše: „Oča i mati sta se malo nê pretrgnola vu deli.“ Ali po vrêmeni je poštenoga i gedrnoga dela nájem nê zaosto. Luther

Jánoš je z-časoma prémočen i imeniti pörgar pôstao. Na glávnoj vilici si je hižo kúpo i dvě medinraziáplajôčivi pečí spravo. V-1491 leti je pa že za varaško-ga tenáchnika zebráni.

Kak právoga kršćeníka, glávna njegova skrb je pa decé zgoja bila. Za sedméro decé, četvéro sinov i tré čeri prišestnoga blájženstva temel se njemi je trbelo poskrbeti. Té temel je on prav fundálivao. Predevsém je návčo svojo deco — i v-tom táli sta z-túvárišicov ednoga razmênja bilá, — na vse môd-rosti začétek : na Bogá bojazen i roditelov poštúvanje. Či je lépa rěč nē valála, je vsigdár krédi nalečena bila túdi šiba. Ár si je čedno tak premišlávao, ka je bôgše, či dēte jôče, kakpa, či bi se sledi za decé volo starišje mogli jôkati. — Šibo je, kak tó Luther sam piše, odpotrěbčine više mere nūcao : „Oča so ednôk nameni mi kapút tak vôspráhšili, ka sem z-dômi pobegno, tak da so me komaj nazáj domô k-hiži zbabili. Mati so me pa ednôk za ednoga bojdikaj oréha volo tak nadumali, ka se mi je ešče krv cedila z-těla. I zaistino me je roditelov sigurno djànje stíralo sledi vu klôšter i djalô za baráta. Previdim, ka so z-sigurnost ôv dobro namenjavanje meli, ali nē so znali kakda trbē kaštigati. „Ár ki kaštigati šcé, pôleg šibe more v-rôki túdi jaboko držati.“ — Tó preveliko sigurnost nam prerazmiti dá naše familie pokolénj shájanje i onoga vrěmena dŭh. „Pávěrski sin sem — právi Luther. Oča, mati, stárl oča i vsi prehodniki so mi pávri bill.“ I tak so po pávéřskom zgájali svojo deco.

Onoga vrěmena dŭh je pa právde i bojazni dŭh bio. Deteta srdcé je lŭbézni toplôče nindri nē občŭtilo. Kama šté se je zglednolo, — odzgora, odspodi, povsud je morgotne, čemerne sodce i hoháre vidilo. Sodec je bio pred njim sam Gospodin Bôg i Jezuš

Kristuš tam gori vu nèbi, — sodec i hohár eti spodi na zemli od casara mao vsáka višejnja církevna i zemelska oblást; tó je bio oča pri dômi, tó vučitel vu šôli. I pôleg sigurne, morgotne právde je ešče edna drúga velka zmožnost kralüvala nad düšami: ta sleparija, ta šatringa. Tá mantra, kakti neznanosti, blódnosti žlájta, náimre jáko je razšürjena bila med bajcarami. Hüdi dühóvje, sküšnjáve, prikazni, čalarice, vúvci i strahšniki so napunili familij stan, vés, njíva, logé i náimre bajc votline. I odnut so se notri zose-lile i obtežile máloga Martinka düšo tüdi. Njegova lübléna mati je sôsedkinjo tüdi za comprnico držála, — i sáma je pripovedávala, ka je vu žitki dosta comprnic poznala, štere so stvaré, lüdi, i deco skvá-rile, obajale i z-točôv pobile njiv pôve.

Cérkev je tó strahotno, kmično dühovno stávo, šatringe bojazen, në ka bi potihšávala i vö pléla z-düš, nego je jo bole podigávala i gájila. Cerkvéo skroven mrák je obseo düše. Bože slüžbe nerazmeti jezik, svéti ôpravic skrovnosti: kadila, oltárskoga svestva čüдно obajanje, z-legendami napunjene prí-godke, cifrasta, glasna pokázanja so vsa na düš mó-tenje slüžile i bló-dile prôstoga lüdstva srdcá i düše. Z-predganc so nestanoma mesto božičnoga veséloga, angelskoga oznanenja: mesto gréhov odpüšćanja, milošće i lübézni rêči glášenja grozne kaštige, sôdbe, pekla mantre strahšnosti glásili.

Té strahoviten düh je napuno i šolé. Te máli Martin, koga so zadosta rano poslali v-šôlo, je tam ešče bole v-sigurne, lahko povêmo v-nesmilene rôke prišao. Te prvi njegov vučitel je skoron samo edno meštrijó razmo: palicivanje, ali v-tom je uprav meš-ter bio. Prigodilo se je, ka je Martinka v-ednom predpoldnéki više petnájset krát narezao. „Vučitelje so, — právi Luther — v onom vrêmeni tak činili z-

decôv, kak hohárje z-razbojnikmi!“ Ali zato so se pa med stráhom i trepetanjem dônok nika včili: latinščine elemente, čizio (nikši čúden latinski kalendari i svétcov dni); zväntoga desétero Božo zapôved, apoštolsko vere vadlûvanje, Oča naš i ništerno cérkevno pesem latinski, i nemški, ali brezi vsega razláganja.

Ali, kak se je veselio siromaček Martinek, gda se je z-prvoga vučitelja, ali bole hohára rôk oslôbodo i oča ga je v 1497-mom leto v-hirešnja magdeburgsko šôlo dao, gde so tak imenüvani null redovníki (tak zváni barátje) včili. Tam so si že bole po človečem žnjim djáli, ali znánja se je i tû nê dosta zgrabilo na njega. Pobožnost, popravé svétosti kázanje je bio tam te glaven cil. I ete svétošče beteg se je i Mártona prijao. Záčao se je samoga sebé mantrati, v šterom je nateliko obetežao, ka je domô mogao idti se otávljat.

Več je v-Magdeburg nê šô nazáj. V-nasledüvajôčem leti, 1498-om ga je oča v Eisenach poslao v-šôlo, gde so dosta roda meli. Tista, tak zvána Svétoga Gyürgya šôla je v-onom vrêmeni ta edna nájbole hirešnja šôla bila. Trebónius Jánoš rektor jo je spravo za hirešnja, kí si je z-decôv mílo djao, ár je spoznao decé božo vrêdnost; vsigdár, gda je v-šôlo stôpo je doli vzéo pred njimi z-gláve hôbo, ár kak je meo šegô praviti — što zná, jeli nesedi med njimi eden eden príšestni pôrgarmešter, kancellár, doktor, ali poglavár! I, uprav je tam sedo, ka se je rávno nê sômno, svéta velki reformátor: Luther Martin! Lûbézen lûbéznost porodi, k-deli nágib správi. Trebóniusa osnovleníki ináimre Luther Martin, so se pod njegovov rokôv gedrno včili. Lêpi njegovim talentom, so se kak popovjé od sunca toplôče i sveklošče razvijali i vözobrázili, pôleg Melanchtona svedôstva nje-

gova ostra i živa pamet se je pri deklamálivanji i govorênji pri cájti jávila.

Suno li edno je težilo Martina srdcé: ka so ga rodbina nê jáko podpérali, za šteroga volo je od hiže do hiže hodéč z popêvanjem bio prisiljeni si vsakdanéšnji živiš priskrbeti. Za šteroga volo se je že te 15 lét star mladénc edno malo sramotio. Pa njemi je rávno njegov lépi glás prinesao srečo. Za popêvanja volo ga je polúbila nateliko ta pobožna vdovica, Kotta Orša i k-sebi ga je vzéla. V njê je mesto materé mater dôbo: blájženo familiško ognjišče, šteroga je vsigdár, ešče i vu starosti, kak na svoj drúgi dom, zahválno spomínao i mislo. Záto je imenüvao on vsigdár Eisenach: „za svoj lübléni váraš.“

Ali samo trí léta je trpelo tô blájženstvo njegovo. Zdâ so že njegova želenja bistre perôti dôbile, v 1501. leti je tam povrgao Eisenach i za víšišega včenjá nadaljávania volo je vu cvetéčo erfurtsko vsevučelišče odpotüvao, ka bi se na želénje océ za právde znanca, — ali pôleg onoga vrêmena šolskoga réda prvle filozofijo poslúhšao i včio.

Martin je univerze poslúhšávcov práva példa bio. Rédno je hodo k-naprédávanji i nê samo poslúhšao razláganje, nego se zistinom paščlivo včio. Zaútra rano njemi je prvo delo bilô: molítev i vu cérkev hodba. Ár je pred sehom držao: ka je pobožno molénje že na polojno včenjá. Potom se je tak domá, kak na univerzi vrêlo včio. Vu slobodni vöraj je pa v knjigárni zbrodjávao. Tam je vido obprvim Biblio — doj zlančano. Skrivoná, od želnosti gnáni, je v-njô pogledno i od one minute mao je njegovoga srdca nájvêkše želénje bilô, da bi si ednôk on túdi tákšo knigo mogao spraviti.

Pri vsem tom je pa túdi nê zavrgao plemenitoga razveseljávania. Z-tüvárišmi je večkrát na prijétno

zgovárjanje vküper prišao i da je igro preveč rad meo, se je med ednoga hípa dugšem betegüvanji návčo na flóti igrati.

Po štiraj létnom ômurnom pripravlanji i včenjé je v-1505 tom, komaj 22 lét star mladénc, kí se je že vu prvom leti za odličnoga skázao — z-breštyánom vencami (baccalaureus) filozof pôstao — doli je djao egzájmen i poosobili i djáli ga za filosofie meštra. Zdâ bi se že tak mogao právdénikstva včenjé podati. Oča, kí je že že ednoga casarskoga, ali odebérαιοčega vladára tanáčnika méno vu njem viditi, njemi je že naprê Corpus Juris i drúge k-tomi včenjé potrebne knige kúpo. Ali — človek namenjáva, Bôg pa skončáva. Nahitroma, liki z kárt pozdignjeni grád, so se njemi vsi lépi trôšti k siné prikapčeni, sporúšili. Tak da bi nebeska stréla vdárila doli — celô nečákano ga je ščukno té glás, ka njemi je sin barát pôstao.

Kak se je zgôdilo, kak nê? Čúдне so Bože poti. Martin se je dosta včio, dosta je znao. Ali v-njegovom skazlivost odürjávajôčem, ednákóm i čistóm dühí, liki dúbajôči črv, je nestanoma vrtalo, dubalo ono veliko pitanje: Jeli je z tvojím Gospodnom, tvojím sodcom v rédi tvoje delo? I na tô pitanje je nê mogao mirovnoga, ednákoga odgovora dati, ár je čúto, ka pred Bôgom nemre obstáti. Čúto je, ka se on za vnôgi svoji grêhov volo skvariti má; za šteroga volo se je odznôtra sam sebov grozno dosta bojüvao.

Ka naj činí? Ka má činíti, naj na skvarjénje nepride? Što ga rêši? Či bi evangeliom, ali Gospodna samoga opítao — zagvüšno bi naišao rešitela; ali vu onom vrêmeni so nê Gospodna, nego církev spítávali, i tá je tak velela: Ščéš se spravičati? — Teda mené líbi više vsega. I što je líbo više vsega církev? On, kí je ostavo svét, vu slúžbi církvi ce-
rao tá žitek svoj: barát.

Tô je bio znotrêšnji zrok, k-šteromi so prišli zvônêšnji zroki. V 1505-tom so njemi ednoga prijãtela presmeknoli. Tô je boži prst! — si je mislo Martin. — V-isto onom leti, v-ednom lâtašnjem dnêvi z-Mansfelda od roditelov poglêdanja domô idôč, nê daleč od Erfurta, pri Stotterheima máloj vési ga je lâtašnji vihêr zadrobišao. Bliskalo, grmelo je grozno i blûzi njega je blisk vdaro doli. Od stráha je na zemlô spadno i tam vu smrtnom stiskávanji, je oblûbo: Pomãgaj mi, drãga svéta Anna i jas barát bodem!

Tô oblûbo je bár že na drûgi dén požalüvao, ali da njemi je cérkev povêdala: oblûbo prelomiti — ešče či je z-nepremišlenosti, ali z-šále, ali z-sile dána je velki grêh. „Nê z-svoje vôle, nê sam rad sem grátao barát — právi on sam — nego gda me je smrti bojazen nanágli obvzêla v-sili, v-stiskávanji sem vçino oblûbo.“

Dvã tjedna potom je na večêrjo pôzvao dobre pajdáše svoje. Pri víni i igri so se razveseljávali. Njegovoga slobôda gostšênje je bilô tô. Na znãnje njim je dao, ka vu klôšter ide. I nê so ga mogli dolizgúçati. „Dnes me vidite — erkao je — obslêdnjim, potom nigdár več.“

I tak se je zgôdilo. Na drûgi dén 1505 julijs 15-ga so ga pajdášje joçéç sprevájali v-Agoštinski barátov klôšter. Dveri so se prednjim ôdprle — i pá za njim dolizáprle. Jeli se gda nazáj povrné z-ti živomrtvi?

Jel' zadobí gorstanênje!?

V-klôštri i na katedri.

(1505—1517).

Kak je v-klôšter stôpo, je najprvo njegovo delo bilô, ka je oči pismo pisao i odpûščenje proso, ali zaman. Oča njemi je nê odpûsto, nepomirjeni i brez trôšta je bio. Sledi je univerziji, pri meštra postávanja priliki dobleni prstanek nazáj poslao, potom se je v noviciuš barátov gvant oblêkao: do zémle viséčo, v-bêli lebernješ súknjo, v čarne škúvke hôbo skriti, je šô za svojim poslom.

Agostinušov réd je med koldüväjôčimi redovniki te eden nájsigurnêši réd bio. To prvo leto je probe leto bilô. I barátov proba je pokornost bila. Na Luthera univerze meštra stávo so tam nê dosta dáli. Njega so tüdi v-prôsto slúzbo djáli. Te visiko zná nec je klôštra sluga pôstao: pometati, ribati, čistiti, zvoniti je mogao. Žakel so njemi povესili na pleče i kôdivat ga poslali vu váraš i vu vesnice. I mesto dobre rêči so se špotávali žnjega, zanjim kričéči: „Pašči se Martin, kôdivanje, i nê včenjé podigáva klôšter!“

Luther je bôgao, ár je mislo, ka tà pôt pela k-zveličanji. Probe leto je ešče nê preteklo doli i Luther je spodoben spoznan; ôsvetno so ga notri vzéli v-Agošton réd. Doli je djao trôjo barátov oblúbo: pokornosti, siromaštva i ledičnosti oblúbo. Prekrstšeni je tüdi, nôvo imé je dôbo, po tom so ga do ednoga časa nê za Martina, nego za Agoština imenüvali.

I da je njegova düša toga najvékšega grêha, skazlivosti nê poznala, je tákši barát grátao žnjega, kakšega je ešče nigdár nê bilô i tüdi ga nede. „Po-

božen barát sem bio — je pravo — nateliko sem se držao k-réda pravilam, ka sem lahko pravo od sébe : či gda barát — tak jas zagvüšno sem šteo v-nébo pridti. I či bi tô tak dugo trpelo, na smrt bi se zmantrao z-verostüvanjem, z-molênjom, z-čtenjom i z-drügimi ôpravícami.* Slika njegova káže, ka je tak bilô.

I dônok je nê mêla njegova dûša znotrêšnje mirovnosti. Či si na pravičnoga sodca, na Bogá i Kristusa zmislo, je čüto, ka nede mogao pred njimi obstáti, čüto je, ka je grêhšnik i skvarjênja sin. I kêm bole je mantrao sébé z tak zvánimi dobročinênji, témbole je čüto svojo nevolnost, predosta veliko krhkôčo i nemočnosti. Té dûhovni beteg ga je celô pobitoga i žalosti ômutnoga včino, skoron vu versko bláznost prinesao.

Barátov pokornost njemi je nê pomagala. Teda je prišla zapoved, ka se more svêto theologio včiti, ár žnjega aldüvajôčega popa namênijo včiniti.

Nôva idea, nôvi trôšt! Mogôče ga tè stopáj bliže pripela k-zveličanji! Vêm, kak je sam pravo : „Posvetšeni pop je k-laikušnim krstšenikom teliko, kak zorjanska zvézda k-bliskajôčoj olenki primêrno.“

Tak se je zgôdilo. Pop je pôstao, 1507 májuša 2-ga je bio te veliki dén : posvetšüvanja dén. Na ete veliki ôsvetek je med vrêmenom že pomirjeni, njegov oča tüdi prišao.

Za popa posvetšeni Luther je obdržao to prvo, ali si tak zváno „nôvo mešo.“ Ali gda je pred oltár stôpo, i ete reči pravo : „Ovo eti tí prinášam, vekivečen Bôg, ete moj áldov“ — smrten stráh ga je obvzéo i namêno je pobegnóti od oltára. Vêm što more obstáti — si je mislo — pred velikim Bôgom brez sredbenika. I kak pridem jas k-tomi, naj odičenoga Bogá oberčém ! ? I uprav bi pobegno, či bi ga te vrêli, stári Dr. Usingen, njegov velike znanosti profesor, nazá nê zadržao.

Luther v-klôštri.

Po meši je gostšenjé bilô. Martin je pôleg očé sedo, i med zgovárjanjem ga je pitao, zakâ njemi je kráto naj barát bode, da je barátov žitek tak miroven i túhi? Te dober stavec, koga so prevnôgi vdárci že sploj pobili, vém li nê dávno njemi je dvá siná vnesla ta grozna smrt, je ômurno pravo: Vi môdri môžje, jeli ste nê čteii vu svétom písmi: Poštúj očo i mater tvojo?“ I k-coj je pridao, ka so se „bogme tvoji roditelje vkanili v-tebi položenom vûpanji.“ Martin vu dûši globoko obhodjen, se je odpovedávaeo, govoreči: „Nébe rêč sem bôgao, za njôv sem žô.“ -- Ali oča je z-glavôv gibao: „Bôg dáj, da se nevkaníš i naj nede eto cêlo samo vragá skûšávanje.“

Pa či bi znao, ka Boža pôt rávno z-kmíce i prêk po kmici pela na sveklost, ka na baráta blôde konci se evangelioma pravica presvétí, ka je právde cil Kristuš!

Tak je bilô. Lehko je on mešúvaeo, edno za drúgim, spovedávaeo se vsáki dén, dokeč na cérkev poslúhšajôč je z-lasne môči, pôleg svoji dêl iskao zveličanje, ga nê mogao náidti. Právde pôt samo li na grêha spoznanje pripela, ali na grêha obládanje nam môči nedá. Činênja so pa vsigdár zmenkanja i krhkôče pune, — nê mirovnost, nego nezadovolnost, i ešče vcaganje rodijo.

Luthera dûšnovêst je túdi nestanoma trápilo grêha znánje, — i či je račun jemao sam odsébe, je vsigdár nezadovoln bio i že bi skoron v-cáglost spadno za volo zveličanja svojega, z-právde je samo svoj smrten sôd, vekivečno skvarjênje čteo.

Kak je Pavel apoštol, — z-prepasti globočine, tak je i on britko gori skričao: „Oh jas nevolen človek! Što me oslobodi z-etoga têla smrti?“ I njegovo kričanje je Bôg poslúhno. Vu kmičnom dôli je náed-

nôk sveklošča grátala: Trôšta prvi evangeliomski svekel trák njemi je vu srdcé svêto.

Gda se je naime za njegove dŭše velike teškoče svojemi stáromi prijáteli i vučiteli tožo, je njemi te vrli dr. Usingen preci gori prečto apoštolskoga verevadlŭvánja ono lêpo djátko: „Verjem grêhov odpŭšćanje!“ I včasi njemi je jo i razložo. „Nê trbê tô tak — je pravo — razmiti, kaj Bôg samo ednomi človeki odpŭstí grêhe, példo denem Dávidi, ali Petri. Bog tô šćé, naj vsáki kršćeník verje, ka se i njemi odpŭstíjo grêhi. Tak je, — vervati moreš, ka se tvoji grêhi tŭdi odpŭstíjo za vrédnost Kristuša.“

I ešće bole se njemi je začalo pri srcê vedriti, gda je v-1507. leti nemški agoštinski redôv, klôštrov gláva dr. Staupitz Jánoš z-Itálie domô pridôč, zvedávao od toga potrtoga srdcá, i živomrtvoga siromaškoga baráta i med zgovárjanjem ga je pítáo: „Zakâ si tak túžen Martin fráter?“ Tak se njemi je zdelo, da bi Božega angela vido vu njem, — pred njega je poklekno i srdcá britkosti vse bolezní, pokôro, man-tre je pred njega vlêjao. Staupitz se je smilŭvao nad nevolnim grêhšnikom i ka ga naj spôtí i rêši dŭhov-ne teškôče, njemi je pravo: „Martin mešter, jas tak vidim, ka se tí samo za grêhšnoga míslš i Kristuša tŭdi samo za zveličitela mêníš držati. Dobro si za-merkaj, ka je Kristuš te právi zveličitel i tí si právi grêhšnik. Bôg se nedá šáliti, on ne činí z nami sle-paríje, on se je nê šálo, gda je svojega Siná poslao i za nás na áldov dao. Tô veri i zveličáš se.“

Tô veri i z-tôv verov vu srdci se zgledni na njegove rane, slíhšaj njega i svêto rêč njegovo!

Na té reči se je ete vcagajôči, vu srdci pobiti znôva otavo. Z-velkov vdánostjôv se je pôdao na čtenjé Svétoga Pisma, ka de zdâ že samo Njé poslŭhšao, Njemi vervao, da se ogvŭša od toga, ka je

Kristuš za njega tüdi moke trpo, za njega je tüdi vmrô, z-rečjôv, ka je zveličitel tüdi njegov. I kak čüdnô premenjâvanje! Tak, da bi zdâ celô drügo knigo meo vu rôki. Eden, celô nepoznani, nôvi i blájženi svêt se je ôdpro pred njim : na pekla i njega môk mesti so se njemi skázale nebésa i zveličanje.

Čteo je, čteo — znôva i znôva Rêč Božo : „Tak je lübo Bôg ete svêt, ka je Siná svojega jedínorodjenoga dao, naj vsáki, kí vu njem verje, se neskvari, nego vekivečen žítek dobí.“ Verje, — jeli je pa i meni nê slobodno vervati? „Vüpaj se moj sin, odpüšçeni so ti grêhi tvoji.“ Vüpaj se! — Jeli se pa jas nemrem tüdi vüpati? „Po veri se zveliča člověk, brezi dêlprâvde.“ — Jeli se pa i jas nebi mogao zveličati?

Kak po dúgom robstvi z-klonje oslobodjen ftiček, tak se je pozdigávala njegova düša proti nébi. Vihér je nê vdérjao, blisk se je nê skažüvao več, vedrna je bíla néba zdâ i vu njê zagledno mesto trdnoga sodca lübeznívoga Očo, milošçe Bogá, na dêsnôj z-nedüžnim ágnecom, kí je na sébe vzeo svêta grêhe i mir je spravo zemli i srdci.

Znôva njemi je nazâ prišla žitka vola. Barátje so ga komaj razpoznali. Nê se je püklavo držao — vednáko je stao, batrivnost je čüto vu sebi, ár

„Se medlo bojati nemre od zémle,
Kí vu ti nebeski má vüpanje.“

Samo je li edno falilo ešçe : njemi valón dela prestor. Nahitroma je i toga dôbo.

Môder Frigyeš, sáski odebérajôçi vladár je v-1502-gom edno nôvo universo dao gori postaviti v-Wittenbergi i theologiçnoga khôruša organizêranje je na Staupitz Jánoša zavüpao, kí je na filozofie edne katedre Luthera odébrao vö i da je té glavár njegovo poráçanje spréjao, je Luther v-1508-mom leti

universe profesor pôstao i začno je naprêdávanje z-filozòfie predmetov, bár bi ga srdcé bole k-theológiji ravnalo. Záto je tečas nê ostao napokôji, dokeč je žnjé nê djao doli egzájmena i nê dôbo dovoljênja na Svétoga Písma razláganja. Lehko si mislimo, z-kakšov radostjôv i navdúšenostjôv je začno i odprávlao on tô pozvánje. On je rêsan z-velkov môdrostjov i zmožnostjov včio, nê tak, kak písmoznanci, tak zváni školastikušni znanci. Te hirešnji dr. Mellerštadt je pravo od njega: „Té barát osramoti vse doktore; nôvo znánje stvorí i reformálivao bode celo rimsko katholičansko církev.“

Medtém je v-glávnoj církvi tûdi večkrát predgao. Nájráj je razlagao v-katedri Pavel apoštola k-rimlancom písano epištolo i gda je v I. táli k-17-tomi veršúši prišao, gde je popisano, kaj: „*Te pravičen člověk z vere žlvé!*“ — Dúša njemi je znôva brodila. *Z-veré?* — Zakâ pa te glási i vči církev, ka z-činêny! I zdâ je že več nê vu svojoj, nego vu sv. materé církvi pravici záčao dvojiti.

Medtém brodjenjem je z-klôštra zapôved prišla, ka z-ednim tûvárišom v-Rim more potûvati. Luther je nezgovorno blájženi bio. Kelko lêpoga trôšta je pripíšúvao on k-etoj pôti! Rim, pápo viditi, tam spôved meti i grêhov odpúšćanje dobiti! — tá misel ga je malo nê v-nebésa zdignola. Nê njemi je prišlo v-pamet, ka ga je z-tém znôva te stári člověk skúšávao, ka pá nê z-veré, nego z-činênya šćé živetí i se zveličati.

1510-ga, v-jeseni je po sedem tjédni teškom potûvanji zagledno te svéti váraš, te vekivečen Rim. Oh čibi ví vidli toga hôbastoga baráta! Na kôlina je spadno i roké prôti nébi zdignovši je gori skríčao: Pozdrávljeni boj svéti Rim!

Pa, kak hitro se je predramo — Rim je vse drúgo bio, samo li svéti nê. „V Rimi — kak je sledi

sam pravo — vsáko církev i vsáki kôt sem obhodo i vse sem vervao, ka so mi tam vküp zlagali, spekli i skühali“. V-diljek jezplezo z-rômari one hirešne Pilátušove stube tüdi, po šteri je, kak právijo, Jezuš gori šô v-Pilátuša palačo.

Ali tüdi se je na čisto strézno. Nebeski orság je iskao v-Rími i naišao je pekel. Mesto apoštolske prostôče svetsko précimbo, z-luksušom napunjeni pá-pov dvor. „Pápa — kak tô sam pripovedávaeo, na cifráni kancêraj sedéč — nosi okôli svestvo. — Pá-po prelátušje smehéč pripovedávajo med pijančenjem, kak ti edni mešújejo, kakda právijo ober „krúha i vina : krúh si i krúh ostáneš, víno si, i tô tüdi ostáneš“ i da njim lüdjé nerazmijo guča, tak verjejo, ka Jezušove reči právijo, šterimi je on slédnjo večérjo nastavo. Zaistino se mi je pregrstnolo, vidôči, ka tak : esi lüči, tá vrži formov skončávajo mešo, rávno tak da bi na pláci vu kákšoj galupi komedio špilali, jas sem ešče niti nê do evangelioma prišao i eden drúgi tüvãriš je že sedméro mész dokončao, i církevni slugi se navolivši moje meše pobožnoga odprávlanja, so na méne kríčali : „Odpravi, že ednôk odpošli domô svéte naše materé drágoga siná!“ — Ali či me je že Bog med ete nesramnjáke pripelao, za stô ráhnški nebi dao, ka sem Rim vido; na veke bi me ovak bantüvalo, ka si z pápom nepravično dénem. Ali mí tô gúčimo, štera smo vidili. Z-Bože právde tam ni edne piknje nezdržijo, ešče kak žnorije se ž žnjé norčãrijo. Odnut tečé, liki z-môrja, vsa hüdôba.“

No, tô ti zahválimo, tí svéti Rim ! Luthera vera k-rimskoj církvi i k-pápi se je tistoga hipa toti ešče nê genola — ali prôti Rími sledi bojüvanom velikom boji si je z-lasne ete skúšenosti zajimao môč i batrivnost. Na tô cilajôč, je nê ednôk pravo : „Za stô-jezero zlãti ráhnški nebi dao tá, ka sem Rim vido!“

1511-tom v-januári je prišao nazâ z-Rima v-Wittenberg, gde je veliko odlikovánje čakalo na njega. Odébrali so ga za ágoštonoš réda perjela, v-1512-tom pa oktôbra 19 ga so ga za Svétoga Pisma doktora spelali. Tak je grátao žnjega vu 29 tom leti starosti: *Doktor Luther Martin!*

Od njega je Svéto Pismo bole vrédnoga doktora nê melo. Po doktora prisege dolidjánji je do konca žitka njegovo srdcé li edno želênje melo: Bogá skrovnosti i Svétoga Pisma zbrodjávanje. Dvê cêlivi leti je samo tô razlagao na profesorstva katedri.

Z-žoltári je začno, ár je vu nji svoji trplênj náglas naišao. Po tom je pa — k-rimlancom písano epištolo nadaljávaó — od štere njemi je dúh ozdravo, blájženi je grátao, ár je vu tej tô naišao gori, za štero njemi je srdcé že dávno hrepenelo i štero je do têga mao zobston iskao: Božo, vsákoga verníka zveličanje správlajôčo pravico.

Tak je, — nê človečo, nego Božo pravico! I eto rêč: „*Boža pravica,*“ od štere se je do eti mao tak bojao, tak trepetao, štero je tak odürjávaó, je zdâ z-srdcá cêlov lúbèznostjôv k-sebi obino. „Tak se mi je vidilo — právi on sam — ka so Pavla apoštola eta govorenja nebés vráta.“ I od tistoga hípa mao, ka je živíni pášnik, človeki hramba, ftički gnezdô, zergi pečína, ribi voda, — tô je postanolo vervajôčoj dūši njegovoj Svéto Pismo: Žitka i zveličanja kniga.“

Ár je vu Božoj pravici najšao toga klúč. Zarazmo je, ka je Bogá pravica, cêloga Svétoga Pisma eta centrálna svetlost, nê kaštigajôča, skvarjüvajoča, nego obarvanja, oživávajôče milošče pravica: Bogá k-lüdém, grêšnikom nedokončana lúbèzen vu Jezuš Kristuší, koga je na odküplênje dao za nás, da naj po vu njega položenoj našoj veri zadobímo grêhov odpúšćanje i vekivečen žitek.

Zarazmo je, ka celo Sveto Pismo od začetka do konca vdiljek tá sveklost presvétí, ka njega vsaki réd: miloščo i lúbézen glási. I po tom rozmênji se tak občúto, da bi se znôva porôdo. I ešče je vèkša bila njegovoga srdcá radost i blájženstvo, gda se je med vučenjem ogvüšao, ka je med stárimí cërkevni očákmi nê samo eden, kak pl. denem, med večimi te nájvèkši, Agošton, túdi eto pravico rávno tak gláso. I kak Melanchton túdi právi od njega — ka on zdá nečini drúgo, kak, ka dúše po kmičnoj nôči znôva nazá povodjáva k-Božemi Sini i Ivan Krstitela példo nasledüvajôči, njim pokáže onoga Božega ágneca, ki je na sébe vzeo svêta grêhe i gori je pozové: naj popádnejo eto Božo veliko miloščo i po veri jo vu srdcá vzemejo.

Kak je vu profesorstva katedri, rávno tak je vsedugo nê tô zveličitelno pravico v-Wittenbergskoj glavnoj cërkví túdi gláso; tak da je Boža Rêč li hit-ro donêla i daleč po zemli razíšla. Z-ednov rečjôv, v-Wittenbergi se je že denilo. Ali ka z-té zorje z-Rimom žitka i smrti boj zide, si je te ešče nišče nê mislo. Nájménje pa Luther Martin nê.

Boj prôti Rími. (1517—1521.)

Te veliki dên : oktober 31.

Či štoj, Luther Márton je veren ino istinski sin bio svoje svéte materé cêrkvi. Na tô si je rávno nê mislo, ka bi žnjôv i njé glavôv, z-pápom gda vu protivinstvo prišao i od njé se vkrâ otrgno. Prôttomi je té krepke vere bio, kê z-Kristušom svojim i evangelliomom vu svétoji materi cêrkvi njegovoj dokonca ostâne. Ešče — rávno tak, kak Pavel apoštol, gda je ešče Saul bio, — je on tûdi stálno vervao, ka zvôn njegove svéte materé cêrkvi svétoga občinstva za njega nega mesta, nega zveličanja tûdi. „Vu boja začétki — právi sledi on sam, — sem i jas zagriženi pápinec bio, od pápo návuka nateliko opojeni, ka bi gotov bio vmárjati i na grmado zmetati vse one, ki li edno minuto vtajijo prôti njemi pokornost.“

Samo li teda, gda njemi je trbelo med Kristušom i pápom, med evangelliomom i ríma včenjom odebrati, je k-Kristuši i k-evangelliomu stano.

Ka je te velki boj vövdaro, toga zrok i prilika je grêhov odpúšćanja cêdal odávanje bilô. Pôleg rim. katholičanske cêrkvi včenjá náime grêhe nê Bôg, nego njegov zemelski namestnik, pop odpústi. Za šteroga volo njé popi trbe vadlúvati. I grêhov odpúšćanje nevisí od pokôre i vere, nego od oni dobro činênj spunenja, štere pop včiniti gori dá. I či štoj té ne spuni, či v-grêhi vmerjé? Niti tô je nê falinga. Za toga volo so vö zbrodili liki oslobodjênja škér, očišćavajôči ogen, purgatôrium. — Za pêneze mešo

dájo delati za toga preminôčega dŭše zveličanje, — i mati cérkev, kak Kristušove vrêdnosti, Márie i svétcov víšešnji dobročinênj granár — z-tê kinčov grêhov-odpŭščenje deli tim moko trpêcim dŭšam i vŏ je oslobodí z-purgatŏriuma. Ešče, či dosta pêneze aldŭjejo za njé, teda se grêšne dŭše ognejo purgatoriuma i zrâven v-nebésa idejo.

Dŭš zveličanja za pêneze odávanja čalarija je vu onom vrêmeni nesrámno víše mera cvela. Od toga sramotnêšega trštva je svét ešče nê vido. Za grêhov odpŭščenja niti nê trbelo v-Rim potŭvati, — ali k-proščenji idti, — Rim je sam gori poiskao grêšnike i ponŭjao, odávao njim je grêhov odpŭščenja cêdela, kak dŭš zálogov listé vse povséd. I tákše cêdela je ešče za te preminôče lahko bilŏ kŭpiti. Rimi je v-onom vrêmeni jáko dosta pêneze trbelo. Il-gi Gyula pápa je náime v-Rimi cérkev nakano réditi na spomenek svétomi Petri, tomi tak povedanomi prvomi, našega Gospon Kristuša zemelskomi namestniki i krstšanske cêrkvi glavičnoga voglà kamni. Na té cil je dosta millionov pêneze trbelo. — Odkud je naj vzemejo? — Odnut, odkud so je i doetiga mao jemáli: od vernikov. — Samo, ka je v Rim vsáki vernik nê mogao pridti. I záto so si v-tom táli tak pomogli: Či človeka partéka domà neide, — jo na senje nesé, ali pela. Tak je na senje, na odajo prišao tŭdi pápo blagoslov, grêhov odpŭščenje.

V-Nemškomorsági je načeli dŭš gševta te mládi brandenburgski Albert, orsački hercegprimáš, mainci i magdeburgski éršek stao, ki je prŏti cêrkvenoj právdí od pápo za grozno šumo pêneze vu 25 lét starosti visiko čést dôbo i sam tŭdi do vŭh zaduženi bio i rávno zatoga volo je popadno tŏ ponŭjajŏčo priliko, je z-polojne prêk vzéo grêhov odpŭščenja cêdal odávanje, da leži svoje veritele Fugger bankáre

vözadovoli. Ali pred Fugger bankári je né meo jáko poštenjá, ár so té včasi k-njegovim mašetarom (agentom) zavüpnike postavili, ki so pri odaji včasi njihovo polojno z-notritekôči pênež dož zastavili i přek vzéli.

I što so bili oni cédal odávci? Vsi tákši lãhkoški, pokvarjenoga žitka živlenci, nesrãmni barãtje. Alberta je eden ničesen, za hüdôbe volo na smrt, ali z-milošče na vekivečno vôzo osodjeni Tetzal Jánoš imenüvani barãt bio. Albert ga je rêšo gaog i zdã ga je za cédalaša djao. Od toga bi pripravnéšega, na tô grêšno, nesrãmno trštvo tak nebi dôbo. Z-velkim erdêcim križom, z-pãpa cimerom, cédal i pênežnov ladicov je hodo od váraša, do váraša; od vési do vési, na ladicí z-tém napískom :

Koga pênež se v-eto ladico püsti,
Njegva düša se tam zgora v-nébi lešči.

Grêhov odpüščanja cêna je vönaprãvlena bila. Krãlovje, érseki, püšpeki i drügi glãvni gospôdje so mogli po 25 rajnarski zlati ráhnški; trštci, obrtniki 1—1½ ráhnški, siromãci pár fillêrov, ali pa nikanê plãcati. Od mrtelni menje. Posebni grêhov rešitev je rázločna bila. Nájdrgãša rešinga je cêrkvi rôpanja grêh bio, nájfalejši purgatoriuma rešitev. Zvöntoga je ešče odãvao mesã, mlêka, zmôčaja rešüvanja cédala. Kí si je tákša kúpo, je od posta mentüvani.

I z-etov partêkov je Tetzal, liki kãkši püšpek potüvao po orsãgi. Tri ocifráne konje je meo naprežene. I či se je v-eden váraš pripelao, dao je zvoniti, z-ôsvetnov procesiov je ednáko vu cêrkev šô, tak da bi božo čést odprãvlao. Pãpo bullo so v-svilo povito nesli pred njim. Ali né samo ednôk je med potüvanjem na cesti postavo gori svoj šator.

Gda je Luther Tetzela eto odürno, nesrãmno gšeftanje zvedo, vu razburjenosti je etak skríčo gori :

„No zdâ že dônok, či Bôg tak ščé, notri podpihnem vu trompôto.“ I vsedugonê je uprav tak včino.

V-1517-ga v-jeseni se je Tetzel že k-Wittenbergi približávo. Na té glás se je Luther, kak dober pastér, či vuká troblenjé čüje okôli štalé, tüdi razdrasto. I da je že sam sküso, ka je eden i drügi njegov verník že tüdi küpo cedalo i tô, ka je on po velikom düševnom boji k-šenki z-milošče zadôbo, — ka düševno zveličanje za bojdikaj vrêdnosti pêneze ščéjo küpüvati, je pri sebi gori djac, ka tečas, dokeč svéta mati cérkev vu vere dugovánji končnoga skončanja neprinesé, ništerna fontošna pitanja na razláganje pred môdri znancov svét predloži, Pôleg stojéče poprêšnje návade je v-1517-tom oktôbra 31-ga na bože oznanenje 95 djatk, (pravic) v-latinskem jeziki spisane vö prebio na Wittenbergske grádške cérkvi dveri.

Tô grádško cérkev je Môder Frigyeš na „Vsêsvétcov“ čést dao pozdignoti. Tá so radi hodili na buče z daleč krajin. Odznôtra je punponérna bila z-preminôčimi svétcov ostankami: svétimi glavami (lobanjami), z-čontami oklajena. Zvön tê so tam bilí med večimi Svétoga Tomáša chrêvla poplata, Svétoga Mórica záslobe, bethlehemske decé kôž, horebskoga čipkovoga grma, püstšáve manne, Jezuša jásel, Svéte Anne prsta i jezero tákši ostank (ereklyov) eden-eden faládec. Što je na to bučo prišao — je na cêli žítek grêhov odpúšćanje nesao domô.

Odznôtra je ti mrtelni skrovna tihoča gospodüvala i verníki so dônok žítek iskali tam. Pa je Bôg nê ti mrtvi, nego ti živi Bôg. Te pravičen, z vere živôči človek je pa li zdâ tam odzvôna pred dverami stao i z kalapáča rúmom dranfao grobov tihočo, naj te živomrtve zbüdí.

Na njega i nê na te preminjene svétce glédajte! Ete z-vere živôči, pravičen človek, — Luther vam odpré vekivečnoga žitka i zveličanja vretino.

Vadlŭvánje je nê zvônêšnje, nego znotrêšnje dugovánje: dŭše, srdcá nájskrovnêše dugovánje: osoben žitek vu Gospodni.

Vadlŭvánje je neodvišeno od vse svetske človeče zmožnosti i právde, — „ár právda dŭhá žitka vu Kristuš Jezuši nás je oslobodila od právde grêha i smrti“ — (Riml. VIII, 2) Vu zveličanja dugovánji smo jedíno Bôgi podgovorni: „vsáki lastivnomi Gospôdi stoji, ali spádne.“ (Riml. 14, 4.)

Záto: „Gda naš Mester i Gospon Jezuš Kristuš právi: Povrnte se! — tŭ ščé, naj vernikov cêli žitek povrnênje bode.“ (Prvadjátka.) Záto: „ki tŭ verje, ka si po grêhov odpŭšćanja cedali správi zveličanje, se naveke skvari.“ (32-ta djátka.)

Záto: „Cérkvi právi kinč je Bože díke i milošće svêti evangeliom.“ (62. djátka.)

Povrnte se tak i verte vu evangeliomi, — i vaš je vekivečen žitek!

Ovo, ona nebeska svetlost, štera se je na vu kmičnom dôli i vu smrti orsági živôči národ 1517 oktôbra 31-ga znôva zasvêtila, naj več nigdár do vekoma nevgásne!

Na drŭgi dén, kak na Vsêsvêtcov dén je pa krstšanske vere eto vekivečno pravico Luther vu cérkvi z-predgance v-národnom jeziki naprêdao i razložo. Pôleg Lukáč 19, 1—16 je razložo „ka je ta práva Boža hiža za zveličanje hrepênêče Zakeuša ponízno srdcé“ i ka vu koga srdci Kristuš prebíva, on nepotrebŭje drŭgo, on je zadôbo vekivečno zveličanje, ár Bôg negléda na človeka osobo, nego njegovo srdcé. Záto se nebrigajmo i nehitmo za grêhov odpŭšćanja cêdalmi, nego križa se držmo.“

I gda je vido, ka je pri cérkevnoj oblásti zaman iskao prôti Tetzela sramotnom činênji vrástvo, ka naj i národ z-čista vidi tŭ delo, je i v-nemškom jeziki

vödao imenüvane djátke. „I në je preteklo 14 dni — pôleg Lutheru ednoga tûváriša, Mikoniusa rêči — je že cêli Nemškiorság, za 4 tjedne pa cêlo krstšanstvo poznalo Lutheru djátke, tak da bi je sami angelje raznesli. Ešče i barátje so je z radostjov čteli povsèdik. Eden je ešče žnji etak skričao gori: „Hohô! té tô že prav čini, — prišao je, koga smo že dávno čakali.“ Ali naišle so se — i rávno med redovnikmi tûvárišov njegoví — tûdi bojazlive dûše, štere so ga prosile, naj neprinesé na redovnikov glavô sramote. Ali Luther je mirovno odgovoro: „Drági bratje! Či sem në vu Božem iméni začno, teda tak hitro vgásne cêlo delo; ali či sem je v-Božem iméni začno, — dopústite mi, naj njemi do konca pridem.“

Kapa Tetzela? Prekléstvo je zlučao na Lutheru i v-drúgi kraj se je povrno. V-Wittenberg je në vûpao stôpiti. Nego potom se je na Tetzela rátanje i podbádanje gde eden, gde drúgi protivnik eden za drúgim zgláso, tak da je k-koncovi prôti Lutheri genjena i razburjena bíla cêla rimska cêrkev.

Boriüvanje na dêsno i levo, odstôp od Ríma.

Te prvi protivník je Prieriás rimski dômés barát bio. On je pregledno vsáko knigo, štera je vödána, kak so Luthera djátke 95 pravic njemi do rök prišle, je preci rêč zdigno prôti njim i vu svojem prôti písi je katholičanske cêrkvi i pápo vu verski i morálni dugovánjaj nezmotlivost potrdjávao i njega najvišišo zmožnost zvišávao. Luthera i njegove djátke je pa za jeretinstvo imenüvao.

Luther njemi je odgôvoro i vö pokazao, ka je nezmotliva i rávno záto vu vere i morála dugovánji ta najvišiša uglédnost i zmožnost Gospodna Bogá Rêč, — Svéto Písmo !

Te drúgi ômuren protivník je dr. Eck Jánoš, ingolštadne universe profesor bio. Ete velkoga znánja, ali ešče vékši samoga sebè preštímáni, máren človek je nevoščeni bio Luthera díki, knigo je písaó prôti Lutheri, za rebeliša, za odávca ga je razláčao. I naimre prôti pápi z-nezahválnostjov i nepoštenostjov ga potvárjao.

Luther je njemi tüdi odgôvoro i naznano, ka je: pápa tüdi človek, zná se zmôtiti, ali Bôg i njegova Rêč je „istina.“ Gori je pôzvaó protivníka, naj ga nepotvárjajo, nerazláčajo, nego ga naj z-Svétoga Písma vzéti dokumenti ogvüšajo i povdarijo. I ka se naj tá velka kmica, štera je pamet i srdcà obsêla, ešče bole razvedrí, je páli pero popadno i napisao

„Djátk razlágo.“ V-toj knigi je že z-ednim stopájom dale šô. Razložo je, ka je naše zveličanje jedino Jezuš Kristuš, ki je na sébe vzéo vse naše grêhe i ponúdo je nam celo svojo istino i ka je Jezuš Kristuš i njegova pravica po istinskoj pokôri i veri celô naša. Nadale razloží, ka nôve vere artikuluše réditi nišče nema juša, cérkev pa, da je pokvarjena, je jo neodlášano potrêbno popraviti, reformálivati. Tá reformácia je pa Bogá delo, záto njé poprávlanja vrêmen Bôg zravna.“

Ete svoj napisek je Luther po Štaupltz Jánoša sredstvi pápi túdi odposlao i mirovno je čakao njegoga sôd. Kak de sôdo, z-tém se je nê dosta brigao, ár je že na vse pripravleni bio. „Znam — je písao Štaupltzi, svojemi lüblénomi očáki, — znam ka me má dojdti za Kristuša rêči volo, ali dúše mi nevarnost nemre doségnoti. Moj drági Odküpitel i Sredbeník, Gospon Jezuš Kristuš je meni zadosta. Njemi bodem spêvao, dokeč živém. Kí nešče zmenom spêvati, — ka máram! Naj trôbi sam vu sebi.“

I bêsni vucké so trôbili i kavülili. Z tém so se njemi protíli, ka ga pápa vöprekuné. Od toga se je pač nê zosagao. Prôtтоми je vu ednoj predgi v-cérkvi od pápovoga kunênja ednáko vöpovedao, ka kunênje telko zadene: „ka ga z-ti verni občinstva pápa vözaprè. Ali tô občinstvo je dvôje féle, kakti; *dúševno* i *telovno*. *Dúševno* je znotrêšnje, *telovno* pa zvônêšnje delo. *Dúševno* občinstvo je Boži dár, — toga njemi nišče nemre odtégnoti, tô si samo mí sami známo odtégnoti, či pregrešímo. *Telovno* občinstvo je cérkevno občinstvo; z-toga ga lahko vözapréjo, ali či tô nepravično činijo, — pod tákšim kunênjom ešče vékša bode nad nami Boža milošča.“

Tá predga je túdi vö dána štampana i zdâ že se je i pápove trplivosti nit pretrgnola.

X-ti Leo pápa je zaprva tak mislo, ka je vse tó barátov, náimre agoštínušov i dóměš barátov z-nevoščénosti zhájajôče nezbivanje i pernja.

Ali zdâ je že sam prevido, ka je ogen vdaro vö, od šteroga se i njegova hramba zná vužgáti. Zapoved je dao vö, ka se Luther po 60 dnévi v-1518 augustuša 7-ga v Rim pred sodce more postaviti. Sreča, ka se je Môder Frigyeš gori vzéo kre njega i vö je doprinesao, naj Luthera nê v Rimi, nego v-Nemškomorsági poslúhnejo vö.

I tak se je zgôdilo. Luther se je mogao v-Ágošta váraši pred Kajetán, pápo követa postaviti. Po dúgom esi i tá vlečenji je v-1518 oktobra 12 ga bio pred Kajetánom.

Kajetán, té zafrigani tálijanski dóměš barát, je vu pápo iméni nê želo drúgo od Luthera, kak :

1. Naj se spokori i nazâvzeme svoj krivi návuk ;
2. Naj oblúbi, ka na prišestno túdi od njega odstôpi ;

3. Naj oblúbi, ka vu materi cêrkvi nadale nikše zmešlinge nebode rédo. Luther je z-cêlov poniznost-jov proso Kajetána, naj njemi prvle vöpokážejo, vu kom on blôdi ? Ka je njegov krivi návuk ? Kajetán je edno-dvê djátki naprêprinesao, ali Luther je po — dugšem razláganji — li do toga prišao, ka Svétoga Pisma včenjá zatajiti nemre, ár njemi tó dūšnavêst nedopústi. I gda njemi je Kajetán vönazvêsto, kaj pápa ober vsê, ober žinata, ober Svétoga Pisma i ober materé cêrkvi zmožnost má, — njemi je Luther z-tém nazáj vsêkao : „ober Svétoga Pisma nema!“

Nad tém se je zdâ že Kajetán túdi razburjao i da je nikšega dokumenta na pobitje Luthera pravice nê znao gori prinesti i doli ga povedati, je z-ožarjenim obrázom pravo: ka je on nê se prišao ese štúkat, nego naj svoj krivi návuk nazáj vzeme, ga je dao

pred sébe pozvati i ešče dao njemi je eden dén na premišlávanje. Ali Luther je i te drúgi dén z-svojega návuka nika nej nazáj potégno; prôttomi pred veritnimi svedokmi je gori prečto svojo proteštácijo, v-šteroj je stálno obstao pri tom, ka je včio, ár je tô pôleg njegovoga zrêloga, spametnoga previdênja právi krstšanski návuk. Ali da znajôči tô, ka mogôče se zná zblôditi, je gotov očivesno vôsátí kre svojega návuka i v-písmi spísanoga pred znancov sôd postaviti. Tô je uprav v-písmi spísano na drúgi dén pred Kajetánom goriprečteo, na štero je Kajetán samo telko pravo, ka je vse tô „zobstonsko šlefetanje,“ i zdâ se njemi je že z-pápo kunênjom protio. Ali zaman! Luther je znôva li tô pravo: „Dokeč me z-Svétoga Písma neogvúšajo, nika nevezemem nazâ!“ Na tô se je Kajetán razdrastšeni na njega zdrô: „Poberi se! I tečas mi pred ôči neprídi, dokeč neodstôpiš od krívoga návuka.“

Ali li hitro je obžalüvao vu sebi svoje delo, ešče ednôk ga je probao genoti, ali zobston je bilô. — Teda je pravo: „Ne stánem si več v-guč z tôv beštiov (z-zvirinov). Njegovi ôči kmičén pogléd smíca; z-čúdnov pámetjov njemi je gláva napunjena.“

Luther je svoje delo pred pápo dao, — šteroga názhaj je tô bio, ka prvle, kak je domô v-Wittenberg prišao, je že tam bilô Kajetána písmo, vu šterom je Môdroga Frigyeša goripozvao, naj Luthera, kak nevarnoga, bésnoga jeretnika včasi v-Rim pošle, ali ga pa z-orsága naj vö dá stirati. Glavár je na tô samo telko pravo, ka on Luthera tečas, dokeč ga neogvúšajo, ka blôdi, ni v Rim, ni vö z-orsága nepošle.

Z-silov so nika nê doségnoli, tak so si zdâ drúgo, jálnosti i čalarije pôt prébrali, da bi ga na gyelino zvabili.

Pápa je ono zláto rôžo, z-šterov je vsákø leto ništeroga kralá meo šegô za volo cérkevni vrêdnost

odlikováti, štera z-Ješse korenike zidôčega Jezuš Kristuša obrázi, — je zdâ tomi velkomí ostank (ereklyov) pobérávcí, Môdromí Frigyeši nakano dati i poslao. Miltitz Károly kamariláš, kí je sáski nemešnják bio, je nesao té dár glavári v-Altenberg, gde se je s svojimi dvorniki Môder Frigyeš v-onom vrêmeni zdržávaeo i za šteri dár je nika drúgo za zájem nê želo pápa, kak tô, naj njemi Luthera „tô Šatana dête, skvarjenosti siná“ v-rôke postávi.

Ali gda je Miltitz vido, kaj Luther že štirikrát telko verníkov má v-Nemškomorsági, kak pápa, si je krotkêšo pôť zébrao. Tak si je mislo, kaj z-lêpov, masnov rečjôv dale príde; v-1519 jan. 3 ga je pred sébe pozvaeo Luthera i z-etimi prilízávnimi rečmi ga je spréjao: Drági moj Martin! jas sem mislo, ka si tí eden stári theologuš, šteri v-kôti sedêč se sam sebov dišputáliva. Zdâ vídim, ka si na starost gledôč te nájjakše môči človek. Bogme jas či bi 25.000 vítézov meo, nebi se pôdao na tô, ka bi tebé v-Rim dao prisílliti, ár kak sem se ogvúšao, tí si národa lübeznič.“ Vadlúvaeo je, ka bogme dosta nepristojnosti činijo z-grêhi odpústkmí, „ali tô edno — tí sam nemreš tajiti — je pravo, ka si ti dosta blôdnoga guča vretina grátao i na pápo rešpektuši si veliko črbino vdaro.“ — I dokeč je tak mrežo, so njemi zôči jálnosti skuzé kapale. K-koncovi je proso Luthera, naj vtihša gorizburkane dúše.

Luthera so té lêpe reči genole, popústo je i v-tom sta ostala, ka či protivniki múčali bodo, tak de on túdi mučao; Miltitz pa pri pápi vödoprinesé, ka cêloga dela očiščenjé na ednoga nemškoga püšpeka zavúpajo. Potom sta vküp večérjala i pri slobôdi pred odhájanjem je Miltitz ešče Luthera k-sebi obíno i kúšno. Ali Luther je čúto, ka je tisti kúš — Judáša kúš bio.

Tak se je zdelo, ka je že mér svéti med njimi. Ali té mir se je li hitro porúšo. Zaman je pisao Luther pápi edno vtihšajôče ponizno písmo, zaman je tolmačo vernikom, ka on nešče katholičanske materé cérkvi jedinstvo razdranfati i zaman se je odstrano vu samno svojo tího delavnico; — oroslána so znôva vözgrôžali z-svoje brloge.

Dr. Eck Jánoši je Luthera díka në dála gmaja. Na govorênja, štúkanja boj je pôzvaov Luthera ednoga profesora tüváriša Karlštadto i v 1519-tom februára 19-ga je Lutheri túdi odpisao, naj pride v-Leipzig na štúkanje i bráni svoj krívi návuk, či de ga mogao. Luther se je në ogno toga. 1519 jul. 4-ga sta vu György hercega grádi v-nájvékšoj dvoráni eden z-tim drúgim že na štúkanje gotoviva stalá tiva dvá visiko znanca.

Z-Ecka stráni Mosellánus (obádvá vrstnik i svedok) nasledüvajúôč pokáže njídva notri.

„Eck, — kak právi, — je visiki, velkoga zrása, krepkoga glása. Në samo, kak nazlúkár, nego kak senja komidiáš se vídi. Bole rezo, kak sveklo guči. Spomina je odličnoga; či bi túdi tákše pámeti bio, bi ga lahko za natúre remek držali. Pri štúkanji vsefelé: glôždje, trnje vküper semele brezi razmênja i niti se nesômni, ka so njemi trdívti kak slabe. Jáko je batriven i či ga v-kôt stisnejo, naednôk preobrné delo.“

„Martin je srédnje visikosti, súhi. Vídi se nad njim dosta skrbi i včenjá. Njega glás je donéči i prehoden. Njega znánje je čüda vrédno. Razmi grščino i hébersko. Prijaznivi, na slúžbo gotov, nega prinjem kaplo gizdosti. Ne je začno dela brezi Bože pomôči.“

Štúkanja glávna théma je bila pápo božanske uglédnosti pitanje, štero je skoron céli tjeden trpelo.

Eck je tó potrdjávalo, ka je cérkvi, kak nebeskoga, svétoga popovskega orsága zemelske podobe gláva rimski pápa, i ka pápovo božansko uglednost prèdnjost, i nezmotlivost so žinatje vsigdár spoznali.

Pròttomi je Luther tó potrdjávalo, ka cérkvi, kak vernikov nevidôčega dühovnoga občinstva gláva tüdi dühovna gláva má bidti i eta gláva je Gospon Jezuš Kristuš i kaj tákše verske ártikuluše, šteri vu Svétom Pismi nikšega fundamentoma nemajo, na nikoga nemrejo prisiliti, niti žinatje nê, ár tê tüdi znájo zablôditi. I da njemi je na tó Eck tà vsêkao, či se žinata uglédnost tüdi gene, teda „odkud bomo znali, ka je jeretinstvo?“ — Luther njemi je odgôvoro: „Z Svéga Pisma,“ ár je jedíno ono nezmotljivo.

I da je nadale Eck z-grobiansččinov nadaljávalo štúkanje, Luther je odstôpo, i tak se je štúkanje brezi vsega náshaja dokončalo. Eck i njegovi verníki so po cêla svêti raztúlili, ka so obládali.

Luther se je nê dosta brigao za njé. Domô je šô, dale je delao i zdâ je že cêlo vûpaoje v V.-ga Károly casara i vu orsački gjúlêš vložo. Záto je v-1520 jan. 20-ga casari písmo písaó. V-šterom je pred njega postavó cêlo svojo stávo, vö je nazvêsto, ka za svojega návuka vsigdár, pred kimkoli obstoji i casara pravično podpéranje je proso. „Vzemi pod svoje perôti — je med večim písaó — nê mojo osobo, nego pravico, ár ti je záto dána zmožnost vu rôke, da te húde bičúješ i te pravične i pobožne brániš. Ne trpi me duže, samo tečas, dokeč račun dam, ali obládam, ali spádnem. Obrambe neprosim, či se posvedoči, ka sem nepobožen i jeretnik. Ali nedopústi, ka bi pravico, ali blôdo, brezi vöposlúnenja i svedôstva na skvarjênje dáli.“

Ali protivníci so njemi nikak nê dáli míra, tak da bi je z-Ríma hújštíli, vse besnê so ga napádali. Náimre razdráždžila ga je ednoga bôsoga Ferencredű

baráta, Alveld Ágoštona od „Apoštolskoga stolca“ písana kniga, vu šteroj je za bêsnoĝa jeretnika imenüvao vsákoga, kí Peter apoštola pohodnika, pápo za Kristuša namestnika nespozna. I ešče bole ga je razčémerilo toga baráta, k njemi poslano pismo, vu šterom njemi je, kak pekla psovi naznánje dao, ka či de njega tüdi vüpaó oblajati, teda jaj njemi!

Eto nesrámmo, ničestno napádanje je nazáj trbelo pobiti i vu kmici sedéče lüdstvo tüdi presvétiti od toga, ka naj drži od krstšanske cérkvi i od pápeštva? Po etomtoga je ni pápo nê milüvao, ár je tak čüto, ka zôči pápe Kristuša, zôči rimske cérkvi pa krstšansko svéto mater cérkev de trbelo njemi obrániti.

„Od rimskoga pápeštva“ zvánój, písanoj knigi svojoj se je začno z-krstšanskim fundamentalnim ve-reartikulušom: „Verjem svéto mater cérkev, krstšansko občinsko (i nê katholičansko), svétcov občinstvo.“ Ta práva, ta krstšanska svéta mati cérkev je nê zvönêšnja, nego znotrêšnje, nevidôče dühovno občinstvo vere predmet. Një spoznajôča znaménka je Boža Rêč, te evangeliom, pa nê Rim. Pápeštvo je pa Boži vdárec, kaštiga. Pápo nihá, ali li tak, či se tüdi on Kristuši i Svétomi Písmi podvrže. — Či se više nesé, tak je pred njim nê več pápa, niti nê krščenik. Naj rédi žnjega bolvanabôgeca on, komi se vídi, — ali on nepoklekne doli pred človekom i nebode trpo tó, ka bi lüdje verske ártikuluše nastávlali.

Ali z-Rima je nahitroma odgovor dáni. Prieriás Silvester njemi je na znánje dao, ka od pápo božanske uglednosti nikak dojnepovêjo.

Dobro je, — je natô pravo Luther: tak je pápa sam Antikristuš v-Rími, vu etom v-bíbor oblečenom Babilôni i rimski dvor je Šatana žinagóga. — Teda tak doj z-Antikristušom!

Kocko je tak tà lüčo. Zamahutno je z-jedinim, ali gvüšnim, obládavnim mečom — z-Bogá Rečjöv, i jedino vu Bôgi položenim vüpanjem je spísao vrêmena one velike vrêdnosti knige, štere so nôvoga vêka fundament potrdile, na šteroga je dûšna slobodščina, presvetšenje rázuma i národov od tiranušov oslobodjênje pocimprano.

Prvi knig tituliš je bio: *K Nemškoga národa krščanskoml plemstvu od občinstva poprâvlanja*. Písane i vödâne 1520 augustuša v-prvoj polojni.

V-eti je porüšo Antikristuša gráda trí stené. Tô je tô: Vö je pokazao obrvim, ka je med cérkevnim (popôvskim) i svetskim (národnim, laikušnim) rédom gori postâvljeni rázloček: láž. Pôleg Svétoga Pisma je vsáki krščenik, vsáki vernik dûhoven človek, i kak tákši, je cérkevnoga i svetskoga réda kotriga. Gorposvetšenje je nê zôsebnoga réda, nego samo gmajnske čésti fundament, tak pop samo za vsê ná: zavüpanja i vu našem iméni i samo tečas, dokeč je na tô zavüpani, odprâvla ono čést, štero je poprêk vsákoga krščenika juš. Ednoga têla ednáke ali rázločnoga delakroga kotrige smo. Zašteroga volo se popôvski privilegiumi zbrisati májo. Pop, kak pôrgar z-ovimi ljudmi pod edno právdo spádne. Či pregrešl, se pôleg splošne právde má kaštigati.

Potom je vöpokázo, ka da je vsáki krščenik dûhoven človek, ali si pop, pravice zbrodjávanje je tüdi medseben juš; i rávno záto je Svétoga Pisma ráláganje i verski pravíc nastâvlanje nê samo pápo i popév vöodebráni juš. — Što verje, slobodno guči, ár smo mí vsi Boži vučenici. (Jan. 6 45)

K-koncovi je tüdi vöpokázo, ka je žinata držánje tüdi nê pápo vöodebráni juš, ka je tô tüdi medseben krstšanski juš. Prvi žinat je nê Peter, nego so ga Apoštolje i starši pôzvali vküp; nícejski žinat pa

Konštantin casar. Slobeden krščanski žinat je dnesdén tudi potrêben za krívoga včenjá, pápovoga dvora tiraništva, luksuša, hotlívosti, lúdi mantránja, za mrtelni dúš meš delanja, zmišleni svétkov, i nedostojni hištev, i za več íele nepristojnost tá zbríšanja volo.

Vu zaprtki se pa v-ôsvetnom goripozvánji k-cêlomi krstšanskomi svéti obrné, da ga z-globokoga sna drevénosti zbúdi. „Naj bode svéta mati cêrkev — kak právi — verskoga žitka zgojitelkinja, med-sebnoga žívlénja slúžbenica i nê Gospodarica. Doj z-pápa korônov, v-krâ z-njegovimi klúči i naprê z-Svétim Pismom i z-molitvenimi knigami. Polgárski réd doj stepi pápo járem, ár je on tudi Boži réd. Sramota, ka casar pápo poplate kúšúje, ali prednjega poklêka, naj on po njegovom hrbti v-sedlo sêda. Jeli tó čúješ pápa? Ti nê te nájsvetêši, nego nájbole grêhšen, naj tvoj stolec te nebeski Bôg vu pekel súnene! Što je dao tebi zmožnost, naj se više Bôga prítiskaš? Gospodne, Kristuš moj! Zgledni se doli, prinesí sôdni dén i razpráskaj vrága vlák v-Rími! Tam sedi on človek, grêha človek, skvarjênjá sin, protivník, kí — kak Pavel apoštol k-Thesaloničancom II-gom lísti II tali v-4-tom veršúši pravi: „Gizdávo se zvišáva više vsega, ka se Bôg zové, ali Boža slúžba, tak vu cêrkvi Božoj, kakti Bôg sedi, skažúvajúči se, dabi Bôg bio.“

Eto pisávo so za ništèrni tjeden v-jezero i v-jezero exemplári na čtenjé spolôvili i od rôk do rôk dávali i vsákoga, kí je jo prečteo, ga je navdúšenja svéti ogen obseo.

Ti drúgi knjig tituluš je bio: „*Svète materé cêrkvi bablionska vôza.*“ V-toj knigi je Antikristuša drúgo veliko skrovnost: svest vöobslúžávanja ná-ôpačno, hamišno, ali si pô eg krívoga včenjá deljenje

razkrio. Vö je pokazao tó, ka vu kakšoj vözi je držao Babilon stároga teštamentoma národ, v-takšoj drží tüdi Rim nôvoga teštamentoma lüdi düšnovêst z-svojimi krívimi i zmišlenimi zveličanja správami.

Na pápo grêhovádpüšćanje zdá že odkrito vöpo-vê, ka je tó vse sleparija i zobstojnska ničestnost. Pri Kristušovoj večérjl pehára vtajenje je prôti Svétomi Písmi i Bôgi grêh. Meša, kakti svêti znamenj na spremenenje vu živoga Kristuša položení áldov je z interesa gšêfta vözmisljena lažlivnost i najvêkša spáka. Nadale, kaj svestva brezi vere nika nevalájo i tam gde je vera, so rávno nê potrebna, ár so ona samo navero büdêće škéri. Rêč i vera so potrebna dugovánja. Ta ova svestva so pa niti nê svestva, ár vu Svétom Písmi nikše podstáve nemajo.

Té knige so bilé pápínske bože slúžbe smrt i vse bi njemi odpüstili, či bi tó nazávzéo.

Trétjega napíska tituluš je pa eto bio: „*Od krstsanskoga človeka slobodščine.*“ Té napísek je z-Lutherovi napískov eden te najvêkše vrédnosti. V-njem nepolemizáliva, ne napáda, nego mirovno, z-pozdignjenim glásom, z-veličanskov prôstostjov razkriva krstšanske vere bivost.

Kršćanske vere bivost nê vu cérkevnoga návuka prôstom vervanji, nê vu cérkveni zapoved mehkaničnom, vlêčnom spunjávvanji, nego vu one Bože milošće, štero je on nam grêšnikom po Jezuš Kristuší ponúdo i štera je vu Rêči, tó je vu evangeliomi nam dána, z-našega srdcá punov vüpoznostjov popádnjenji i notrivzétji stoji. Tó je ta živa, spravičajôča i zveličitelna vera, štera kršćanskoga človeka z-svojim Bôgom žítka občinstvi, z-edne stráni vu vsem deli cêloga svêta slobodnoga gospodára vćini, tak da je že nikomi nê podvržení, z-drúge stráni ga pa vu vsê delaj za cêloga svêta gotovoga slugo poosobi, tak da

se zdâ že vsákomi podvrže. Tak bode krščenik po veri sloboden i po z-vere tekôčoj lübézni slůžbenik, tak da de po etom nê sebi, nego vu Bôgi Bôgi i po Bôgi vsákomi človeki, z-ednov rečjôv medsebnomi dobromi živo.

Dokeč je Luther ete spise pisao, je Miltitz Kàroly na míra zvršenja ešče edno slêdnjo probo činio. 1520 okt. 11-ga je na njé vzéo Luthera, naj ešče edno pomirjenja písmo piše pápi i trétje: od „*krščanskoga človeka slobodščtne*“ spisani napisek njemi naj tůdi pošle. Luther je ešče ete áldov prinesao za míra volo. Ali zdâ je že nê pokůčeni barát, nego zavêden, sloboden krščanski človek, prorok i reformátor gůčao žnjega. „Tô je istina — piše med večimi, pápi, — ka sem jas rimski pápeški dvor ostro obrisao, ali tůdi Tí sam moreš previditi, ka je ružněši i grstněši, kak je nigda Sodoma i Gomora bila. Vu tvojem iméni po cêlom svêti čalljo siromaško lůdstvo, opůšćavajo, důšo i têlo njemi skvarjůjejo. I ti, kak Svêti Oča tam sediš na trônuši, kak ovca med vukámi. Rimskomi trônuši je konec: Boži srd ga je šćukno! Milůjem te, lübléni Leo, ka si pápa postao. Bár bi doli zahválo z-čésti i živo bi z-očé tvojega ôročine. Tá čést je Iškariôteš Judaši valón.“

Potom je doli spísao svojega dela tekáj, rázločne razpráve i svoje protivnike, na máli svoj napisek cilajôč je etak zaklůčo svojega písma redí: „*k-koncovi, ka sem nê prišao z práznimi rokami, eti ti ponůdim moj máli napisek vu trôšti míra. Z-etoga previdite Svêti Oča, vu kom bi meo radost, či tak ka hůdi tanjêrov polizávci neskvaríjo njé. Tô so mále knige, ali v-nji je cêloga krščanskoga žítka šuma. Siromák sem, z-drůgim Ti nemam slůžiti. Vêm Tebi samo důševna dobra májo na pobôgšanje slůžiti.*“

Tô je bio njegovoga písma krátki zdržétek. I odgovor na njega? — *Papèrna grumska strèla*, — *pàpo kunènje*.

X. Leo pápa je vu kunènja bulli z-Luthera písem 41 djátk spoznao za jeretinstvo i zrendelüvao je, naj tiste žežgèjo, on sam pa ino njegovu tívárišje svoje návuke v 60-ti dnévi pôleg réda i môduša morejo nazâvzèti, či pa tô včiniti nebi šteli, teda je višiša cérkevna i svetska oblást more doj zastaviti i v-Rim postaviti, ovak tak oni, kak vsi njihovi podporniki tūdi prekunjeni bodejo.

Tô bullo je dr. Eck prinesao, kak apoštolski követ, v-Nemškiorsåg, ali Môder Frigyeš je prepovedao njé vörazglášenje. Šô je tak v-Leipzig k-György hercegi, kí ga je prijaznívo spréjao. Ali z-Wittenberga za njim se paščèči dijáki so ga tak prestrahšili, ka je odnut tūdi pobegno. Prispodobno je obhodo v-Erfurti tūdi: diáki so njemi vözoštampane bulle z-razčêsali i v-potok zlúčali.

Ali v V.-ga Károlya öročni držélaj so, na casara zapoved, gorele grmade, žgáli so Luthera knige i písma.

V-Luthera roké je tak ökoli jeseni prišla ona hírešnja bulla. On je në šteo vervati, ka bi od pápo prišla. Záto je tak zdâ samo Ecka napádao, ali sledi, da se je ogvüšao, ka od X. Leo pápo shája, njemi je velika britkost obsèla srdcé i vu „Pröti Antikristuša buli“ zvánom napiski je ednáko pröti pápi stano ino njemi je odpovedao pokornost i njegov trönuš, kak Satana trönuši Gospodna Jezuš Kristuša najvèkšega protivníka je njega on tūdi prekuno. Svoje delo je znöva pred sloboden krstšanski občinski žinat poslao, gori pôzvavši casara, glaváre, gospodo, váraše i cèli nemški národ, naj se za volo kršćanske materé církví mentüvanja k-njemi pridtúžijo na diko Božo.

Luther v ogen ľuči bullo prekenenja.

Ešče i več je včino. 1520 dec. 10 ga je z-rim. katholičanskov cêrkvvov naveke doj zračûnao. Na universe čarno táblo je edno naznanilo poveso gori, vu šterom je profesorom i mladéncom naznано, kaj v-gojčno ob 9 vōri pápo bullo i pravdene knige žežgé. I tak je včino. V oznamenjenoj vōri so vō šli z vároša pred Elster vráta i tam, gde so zgrablivi betežnikov gvant meli šegô žežgati, so grmado pozdignoli. Okôli njé so nastanoli i gda je plamén nájbole plahoto, je Luther naprê stôpo i z-etimi rečami: Da si i ti tvojeга Gospoda obžalostio, naj te preprávi ogen vekivečni! (Jošua 7, 25) pápo bullo je v-ogen lûčo, potom so se nazâ vu váraš povrnoli.

Tô se je pa rávno po bulle vōdánji 60-tom dnévi zgôdilo. Zdâ se je že odvse vu spômenki držáne božnije oslôbodo. Zdâ je že lêhko roké na plûga prêloče položo i več nazâ nê glêdao, li naprê i gori na visiko nébo, na pomôč vekivečnoga Bogá. Ona goréča grmada je posvét bila vu pûščávi, šteri je kázao pôt z-dûševne kmice vu svetlosti, z-smrti orsága vu žitka domovino. Rimski návuk je vgasno, Bože Rêči, evangelioma návuk je svêto. Mesto pápo porúšenoga trônuša se je znôva goripocimprao Kristuša nigdár neporúšeni, odičeni trônuš. Ka je márao on za tô, ka je pápo kunênje že vu valánost stôpilo, ka je od toga dnéva mao z domovine pregnáni ničestnják. „Naj vderéjo nad méne, — je pravo — sila samo edno nevolno têlo nálde i tô tûdi Bôgi i po pápi skvarjenoj svêtoj pravici poráčam. Amen.“

Odložilno megnenje.

Pápa je goripôzvalo V. Károly casara, naj kak Gospodna vinograda varitel (popravê pápo hohár) vö preprávi mlajino, tô je naj Luthera pod orsačko künenje vrže. Tô bi on slaboga dühá vladár uprav včino, či se nebi bojao nemški poglavárov i lüdstva. Ár se je med glavári në samo eden naišao, kí se je kre Luthera gori vzéo. Náimre Môder Frigyeš, sáski odebérajôči glavár, šteromi je casar osobno dolizavézani bio. Záto so tak skončali, ka Luthera delo predevsém spreglédnejo i je med večimi i tô bio zrok, za šteroga volo je orsački gyülêš potriebno bilô v-Worms vküp pozvati. Té gyülêš je 1521. na konci februára odprêti. Dober čas so se tanáčivali: jeli Luthera pred iskavo pozovéjo, ali ga pa brezi toga z-orsága poženéjo? Pápeša partája je niti në štela čüti, ka bi ga pred gyülêš pôzvali: ár ga je pápa že tak osôdo, — so trdili — zdâ že samo tô jeste odzajaj: sôd trbé do konca prigñati. Casar bi tô, na pápo znôva i znôva prisiljavanje — uprav dao včiniti, ali plemenitášov dober tao, kí so se že do gúta nasitili z pápo tiraništvom, — so negenjeni bili: zahtêvali so Luthera pozáv i vöposlühnenje, vëm so nemešnjáci i národ, kak se čüje, že vu vsê orságaj zburkani.

Pod tém obhodom je casar popústo. V-1521. márcia 26-ga je Luther že v-rôke dôbo casara pozványa pismo, pôleg šteroga razmënja je Lutheri zravnao oblásti pokrítje, da ga med potüvanjem nikša nevarnost nedoségne. Po 21 dnévi se je mogao pred orsačkoga gyülêša lice postaviti.

Luther se je ni edno minuto nê müdio. „Či me zovéjo, je písao Špalatinuši — idem — ešče i betezen. Či do se pritiskávali, na Bôga zavüpam moje delo. Ešče itak živé i kralúje on, kí je one trí mladence z žerjáve péči vö oslôbodo i obdržao. Blájženi so, kí se vu njem vúpajo.“ — Šô je.

Slobôjemánje je genlivo bilô. Prijátelje, vučenici i varašancov vnožina, máli i velki, prebráni i prôsti so se šeregüvali okôli njega. Roké, gvant, so njemi küšüvali, skuzili so se. On je je pa blagoslovo, ká-rao i opominao, naj pri evangelioma pravičnom i čistom návuki obstojijo. Potom se je proti lüblénomi tüváriši, Melanchtoni obrno govoréči: „Či bi se nebi povrno nazâ, či me preprávijo protivníci, na Bogá te prosim, drági moj brat, ne püsti tá toga dela, vči nadale i delaj mesto méne tüdi.“ Potom so si na varaški kočúj gori seli. Pred njim je orsački poslanec vu précimbnom unifornišnom gvanti jezdo, na prsaj dvoglávnoga orla, na rami cimer majôči, za njim so se pelali Luther i njegovi prijátelje.

Tá pôt je zistinom obládnosti précimbna pôt bila. Gda so se v-šteri váraš pripelali, zvonili so njim, stančarje so pred njé hitili, naj vidlti morejo toga hérešnjega baráta, šteri je z-pápom i casarom zôči stano. Več méstaj je tüdi predgao — i dobra vola ga je nigdár nê povrgla. V-Frankfurti je ešče lant vzéo naprê i popêvao je. Na tój pôti je spravo to nájjakšo pesem, naš evangeličanski himnus: *Trdt grád je naš Bóg zmožnl!*

Prijátelje so ga zastávlali, prosili, naj neide v-Worms, naj si na Hus Jánoša zmísli, ár zagvüšno na njega šorš pride, ka ga žežgéjo. „Kapa či bi tákši ogen naložili med Wittenbergom i Wormsom, ka bi njega plamen do nébe ségno — je pravo Luther — zváli so me, idem vu Božem iméni i od Kristuša

svedôstvo včiniim, potom se na njega zavûpam.“ — I gda njemi je Špalatina kôvet na glás prinesao, kaj, kak velko mreženje tečé prôti njemi v Wormsi, ka bi bogme bole bilô nê tá pridti, njemi je nazâ sposlao: „Poskrbi se mi za sálaš, ár jas či telko vragôv jeste v Wormsi, kelko šindelyov na híž pokrivaj, dônok med njé idem!“

V 1521. aprila 16. v tork pred poldnévom ob 10-toj vôri je prišao vu Worms, gde ga je tákše sprejête čakalo, kakšega je ešče nê vido svêt. Či je bâr obêdivanja vrêmen bilô, so se jezere i jezere paščile pred njega. Vsáki je viditi šteo onoga baráta, kí je doj vdaro z-pápe gláve ono trojno krôno, štero je on nevrêdno noso. Ešče Aleander, pápo kôvet je v-Rím odpisao: „z-100 konji je prišao notri vu váraš te veliki jeretnik-vladár.“

Luther se je že njemi naprê vu vózravnano mesto v-Johannitov klôšter pelao na nočišče. „Gda je doli stôpo z kočûja — piše on isti Aleander, — z demônikošnimi očámi se je okôli zgledno, govoréči: Bôg z-menom bode!“ Do polnôči je komaj zadolo sprémati imenite gostè, ki so ga obiskali i pozdrávlali.

Na drúgi dén, aprila 17-ga po poldnévi ob 4 vôri sta ga državni maršal, Pappenheim Ulrik i casarski poslanik Šturm Gášpár, ár je lûdstvo nabito obselo vilice, prêk po klôštra püngradi, po skrivni stubaj pelala gori v-püšpeka palačo, gde so že casar i orsága plemenitáše i kôvetje vküpsprávljeni bilí. Vu preddvoráne híži je dugo mogao čakati. Tam se je prigôdilo, ka ga je eden stári bojüvnik, te héréšen Frundsberg György, po pléčaj spoglado i z-dobrim nágibom njemi etak erkao: „Baratšek, baratšek, ti zdâ vu tákši ogen drápleš, vu kakšem sem ešče i jas nê bio. Či po pravice pôti hodiš, idi vu Božem iméni, Bôg te neostávi.“ I uprav so té dobroga ná-giba reči jáko polêhšale njegovo srdcé.

K-koncovi so se odprle dveri — i on je v dvorano stôpo. Lesčêče vidênje se je ôdprlo pred njim. V. Károly v bibor oblečeni na trônuši, pôleg njega brat Ferdinánd i pápo követ Aleánder, za njimi pa svekel dvor. Okôli z-dvá kraja pa odebérajôči poglavárje, glavárje, hercegje, strážni grofi, grofevje, polgármeštri, éršeki, pûšpeci, apátje, jurisje itv.

Pred casara trónušom na ednom stôli so ležale Luthera knige i napiski. Návadno šümlênje i gibanje se je vtihšalo. Zdâ je naprê stano Pappenheim, državni maršal i vu casara iméni je Luthera opomíno, naj samo te odgovárja, gda do ga pítali. Potom je pregôvoro trierskoga pûšpeka officiáliš i dvê pitanji je dao pred njega obprvim latinski, potom nemški. To prvo je bilô: Jeli so ete knige tvoje? To drúgo pa: Jeli je vzemeš nazáj, ali se ji pa duže okorno držiš?

Luther je, da so njemi na njegovoga branitela Schuif Jeromoša želênje knjig tituluše po rédi gori prečteli, na prvo pitanje: „moje so,“ odgovoro. Na to drúgo pa, da se tè vere dugovánj dostajajo, tak na nágli, brezi premišlávanja, odgovoriti nê bio gotov, naj prôti Bože rêči i na svoje zveličanje brezi škode gvûšen odgovor má dati, je eden dén vrêmena proso na premišlávanje.

Casar, no či je ménšina krepko krátila odlášanje, je prošnjo z-tém dovoljênjem spuno, kaj odgovor na drúgi dén vu etom vrêmeni, nê vu písmi, nego z rečjôv more dati.

Pápeša partája se je veselila, ár je tak mislila, ka se je Luther prestrahšo; ali vkanili so se.

Na drúgi dén aprila 18-ga prôti večari je prišao pá na njega réd. Vu dvoráni je že pri posvétí teklo tanáčivanje. Notri pridôčega, v-čarnoj plaščügi oblečenoga baráta so zdâ ešče z-vékšim rümlênjem, gi-

banjem i náležnostjov spréjali. Pred poglavárovo stolci si je stano, vu rôki knjig-knigo, Svêto Pismo držéči. Tô je bilô njegovo jedino rožjé, vera, vûpanja trôšt i zveličanje. Vsáko okô je na njega glédalo i na vsákome obrázi edno pitanje se kázalo: jeli obstoji, ali nazáj vzeme svoj návuk?

Razpráve nit je pá trierskoga éršeka officiáliš vzéo gori. Nakrátci je ta potrebna naprê dao i Luthera gori pôzvaov, naj odgovor dá na včerašnje pitanje: jeli se spravičávati, brániti želê, ali pa nazáj vzeme svoj návuk?

Luther je skromno, ponizno, z-razmetim i odkritim glásom, prvle v-latinskome, sledi v-nemškom jeziki dao odgovor, šteroga krátci zdržétek je ete bio:

Veličanski casar! Správišče vladárovo! Plemenitáše, Gospôdje ze vsê krájov! — V-poniznom govori odpüščenje prosim, nezamerte mi, či má bídti se vás nebom znao prav šônati i vsákoga pôleg réda pozdrávlati. V-prôstom tûvárištvi, med kmičnimi stenámi, v-klôštri sem zrásao gori, či kaj bodem pravo, i nebode pristojno, kak májo gúčati v-palačaj návadno. Z svetskove Gospodove sem rêtko gda meo delo, njí návade se včítí nê meo prílíko. Do têga mao sem nê delao drúgo, včío sem, písao, naprê pomágao Božo diko i krščeníkov dobrôto i zveličanje.

Na casara edno pitanje je zdâ tûdi, kak včerao odgovoro: imenüvane knige so moje. Na to drúgo dugši válas more dati, ár so knige nê vse edne féle. Eden tao ji vere i morála dugovánja tak prôsto, pôleg evangelioma razprávla, ka so njé i protivnici za krsčanstva hasnovita čtenjá spoznali. Té nazáj vzéti i skvarjüvati bi kak od vsákoga poznane istine i pravice nazájvzétje i skvarjênje bilô. Te ove pápo i pápištov návuke napádajo, šteri so krščanskoga žítka düševnoga i telovnoga pokvarjenja glavna vretina bílí i

cérkevna právda zrendelúje, ka tákši návuk, šteri se z-evangeliumom i cérkevni očákov previdénjem protiví, kak krivi návuk zbrisati má. Tak té knige nazá vzéti bi ednáko bilô z-tiraništva spoznanjem i obdržánjem — on tak nebožíčnosti i hűdôbe zakrivati nikak nešče. K-koncovi jestejo tákše knige túdi, štere je prôti níkákim i náimre prôti tákšim osobam písao, ki so se kre rimski tiranušov gori vzelé, njega so pa potvárjale i ogrizávale. Prôti tákšim je istina, ka valá tajiti, odkrito povedao i ostro si žnjimi djao; ár je on túdi človek. Nazáj i tê nevezme, ár bi ga teda protivnici ešče bole blatili.

Ali rávno záto, da je i on túdi človek i në Bôg, z-Gospon Jezuš Kristušom na knige gledôč drúgo nemre praviti, kak tô: „či sem nepravilno gűčao, naj ga ogvűšajo. I či je G. Kristuš, kí nesfali, neblôdi, tak pravo, z-kelkim bole sem jas dúžen, kak njegov nájpozadnjěši sluga, ničes, krko stvorjénje prositi i čakati moji knig kritično pobijanje z-apoštolov i prorokov pravicami! Či tô doprineséjo, teda jas bodem te prvi, kí moje knige v-ogen lűčim!“

Luthera ete odkriti i ednáki odgovor je pápeža partájo jáko zgrôžao i strсно, ali nemce je nezgovorna radost obsêla. Štero so hitro v-pamet vzéli i záto se je tiera éršeka off.cíáliš preci na njega ozúro, naj semtá nemreži, glôždja i trnja vse neznosi i ne semele vkűp, naj ednáki, razmeti odgovor dá: Jeli nazá vzeme ali në?

Približala se je tak zdá svetovne hištôrije ta nájvékša, ta končna minuta: *Novoga vêka porodjenjá* že dávno čakana minuta. Luthera cêla bivost se je odičila. Oči so se njemi bajavno bliščale, z obráza môč božanskoga dűhá svetila, prsi se pozdignjene vidile, rêč grmêla, pápo zmožnosti trônuš se je práščajôč podérati záčao i vkűp spadno.

„Dobro je, — je erkao: Da Vellčanski Casar i Vlski Gospôdje krátki i odkriti odgovor želête od méne, dam Vam takšega, šteri nede meo ni zôbl ni roglôv. Ár jas sam ni pàpom niti žlnatom neverjem, ár je očivesno, ka so vellka blôditi i večkrát sami sebi prôti pravili.) Jas i moja düšnavêst je k-Božoj rêči prikapčena, tečas nazáj nika nevezemem, dokeč mi z-Svétoga Plsma, i z-sveklimi pametnimi zroki neposvedočite i neogvüšate me, ka nemam istine. Nê je tanáčno kaj prôti düšnojvesti činiti. Eti stojim, načl nemrem činiti, Bôg meni pomoz! Amen!“

Na té odgovor so se vsi zadreznoli. Eti radost, etam razdrastšenost se je kázala z-obrazov. Trierskoga éršeka off ciališ je bár dale pritiskávac tó delo, ali Luther je négenjeni ostao, vsigdár je samo tó pravo, ka neodstopi i niti nešče. K-koncovi se je casar navolo erkoči: „Zadosta je!“ Na tó je gjülêš razišao.

Vu velikom grôžanji je komaj bilô razmeti reči. Luther je med španjolov múvlenjom i brúmbranjom stôpo vö z dvoráne i med radostjov je hito na stanovanje, v-štero je z-etimi rečami stôpo notri i čakajôčim prijátelom pravo: „Prêk sem! Prêk sem!“

On je prêk bio, ali na orsački gjülêš je po etom čakalo to teškêše delo. Kanaj činijo z Lutherom? Casar se je niti edno minuto nê kázao dvojiti. Luther je právi jeretnik, záto vö trbê na njega povedati orsačko kunênje tüdi. Ali plemenitáške so znôva vö-poslúhnenje poráčali, v-štero se je casar na té glás, ka se nemešnjáci i národ, či Luthera osôdijo, znájo gori poreberiti, tüdi notri zglíhao. Ali vö poslana komisija je zaman razprávlala, tanáčivala se, Luther je nê popústo, proso se je, naj ga odpústijo. Aprila 26-ga je pod casara obrambov uprav odpotúvao. Pápo követ, Aleánder je ne mogao prestáti, ka bi nebi pústo za njim edno čemérno strêlo: „Dobro se je

Eti stojim, Bôg meni pomozi !

najo — je pravo — z-spajanim krúhom i polêjao ga je z-edne vèdre málvázia vinom i tak je odpotüvao te poštüvanja vrèden zbožnják.“

Potom so njemi skopali jamo : zgotovili so ca-sarsko kunênja zrendelüvanje i nesli so je po cêla orsága vu vsáki váraš. Zdâ je grátao z istinom Luther z-domovine pregnáni : z-pápo cêrkvi, z-casara orsága pregnán ničesen barát. Idi Martin, idi ; ali kama, gdetá ? Nega za tébe mesta. Prekunjeno ti je imé pred Bôgom i lüdmi. Cestni klantoš te lahko oplüne, stepajôči tepeš te slobodno z-blatom lüča, slobodno te bujejo, presmeknejo, nega právde, štera bi zado-mešćanje zahtêvala za tébe. Bêži ! bêži ! ár so ti že na slèdi pápo krvni psi, doméški barátje !

I vse tó je Luthera dônok nê staralo. Či ga vsáki napádne, či ga vsi ostávijo, jeste eden, kí je žnjim, kí ga bráni, trôšta — Gospodin Bôg ! I či je Bôg ž njim, što njemi je prôti ?

Vu njem se vüpravši, se je sploh mirovno pelao proti Góthi pelajôčoj brežnoj, na dvá kraja z-logom obrašenoj pôti z-svojim prijátelom, Petzenšteinerom, ár je te sprevájajôče orožnike, gda sta že na poznani kraj prišla, Luther nazâj poslao. Pa je škoda bilô. Rávno sta si namali zgovárjala, gda so blüzi Altenštein gráda z-lôga nanágli z-lárfami zakriti obrázov vítèzje drapnoli pred njidva i gori so njidva stavili, Luthera so doj potégnoli i z-sebom vnesli. Petzenšteiner je blstréši bio, naprê je doj skočo z-kočüja i med gôstim grmôvjem je potègno.

No, ali nika se nestarajmo za Luthera. Nê je vragá bilô tó delo, ka se je zgôdilo, nego Bogá !

Te naprêvidôči Môder Frigyeš, koga je Aleánd-der za „jálnoga listjáka“ titulálivao, — on je vse tó vö zbrodo. „Skrijem Luthera pred protivnikmi.“ Luthera je od toga tüdi obvêsto. Záto je poslao Lu-

ther nazâ casara orožnike i odpisao z-Frankfurta naprê svojim lüblénim: „Skriti se dam. Ali, kama tó niti sam nevém. Srdcá bi rad vmrô, ali dobri lüdi tanáč odvržti je nê slobodno. „Edno malo i ne budete me vidili, — i páli edno malo i vidili budete me.“ (Jan. 16, 16.)

Bôg drági, kama so odpelali Luthera vítézje?
Včasi bomo znali.

Obládnost nad Rímom.

(1522—1539).

Vu Wartburg grádi.

Vitézje so okôli polnôči pri fákljov posvétí pelali gori Luthera vu Wartburg grád, šteri se je z-thüringski z-borovjom obraščeni logôv sredine pozdigá-
vao proti nébi. Tam je živo vu tühôči v-vsamnom ostranjenji i ka ga naj nižče nespozna, je z-čarne plaščüge baráta — tam Gospodin György bojüvnik. grátao. Meo je nemeško précimbno znaménko, — zláti lancek na šinjeki, šürki meč, cinkajôči ostrôgvi i dvornoga slugo, narasle so njemi velke sakále (brá-
da) i velke bajúsi, pa na veliko radost vu pripravnoj hiži je tam naišao svoje knige i písanja potrebčine. Gráda kapitan je pa, Berleps gospon jáko prijaznivi, na slúžbo gotov človek bio k njemi. Z-rečjôv tak je živo tam, liki eden máli král. Ešče so ga i gezditi (na konji se nositi) tüdi návčili.

Po svétí njemi je lže smrti glás raznešeni. Tak so güčali, ka so ga protivnici z-pèt djáli. Ešče te hé-rešen málar, Dürer Albert, kí je lépe slike málaó žnje-ga, ga je tüdi objôkao.

Ali Martin se je bogme në mogao k-tomi nôvo-mi žitki privaditi, večkrát se je nazápovrno k-svojoj meštiji. Ešče i med jahšenjem je nestanoma theolo-gizálivao i kak je li mogôče bilô, med knige se je vtono. Biblio je vsigdár sebo m noso. Gda so vöné na gyaji kopôvje divjáčino gonili, on je v-nji vragá, pápo i njega slugo, püšpeke vido, kak njega i njego-

ve vernike plôdijo. Dosta ráj bi na té vuké, divje kanžare i lisjáke gyajao.

Navolo se je nedelavnosti i od samnosti njemi je dúša i tĕlo obetežalo. I vu velikoj nervoznosti je dostakrát hŭda vidĕnja mĕno viditi. Vrag se je nestanoma šalo žjim. I z-vragá skázanja je edna čŭdna pripovĕdka ostála gori ino se guči med nemškim národom. Eden večér — kak právijo — je pri stôli sedéč Svĕto Pismo prestávlao. Nakanjeni tál je že rávno zgotovo, gda je mesto pĕsečnika tĕntni kalamáriš prijao i polĕjao doli spisano prestávo. V-toj minuti je šálen smĕh čŭo, z-šteroga se je norčárjenje razmelo. Kak se tamtá zglédne, odkud se je glás čŭo — i oh groznost, tam vidi vu svojoj peklĕnskoj dôbi vragá k-stĕni naslonjenoga. Razburjenost je obvezĕla Márton baráta i kalamáriš vragĕ v-glavô prážči, — i ni — nikoga nega že več tam, samo se na stĕni edna velka čarna krpa vidi! I eta tĕntna krpa se ešče i dnesdĕn dá tam viditi. Ki de v-Wartburgi hodo, jo lahko poglédne.

(Tá prigodka se guči ešče i dnes dĕn. Tô edno je istina, ka se je Luther prôti skŭšávcom z-Gospodna močjôv obládavno bojŭvao. Tá mísel je navdĕhnola, bár na vadlŭvánje gledôč rim. katholičanskoga, ali na občŭtĕnje gledôč prôti dŭhovnomi tiraništvi se bojŭvajôčega Zichy Mihály málar-omĕtnika, kí je „Luther v-Wartburgi“ imenŭvanoj slici, Luthera karakter vu velikoj popolnosti dolizmálo i ovekivečo. Tam stoji Luther vu roki kalamáriš držĕči, zôči sence i kmice se kázajôči podobami nevkleknjeno, kak pečina. Pápo kunĕnja zráka strĕle, pĕnez, márnosti zmožnosti vragôvje njega negenejo; strahšnikov se neboji, gnŭsen grĕh, jálnosti mreže, skŭšávanja vu njem morálnoga sodca nádejo. Proti vsĕm tĕm so njegova močina knige, na šteri roko položeno drží: ta svĕta biblia. Či té kĕp, to slikô z-paskov glédamo, nam to zamerkanje zide z-vŭst: To je bio Luther, to je bila reformácia!

Zichy Mihályta tá remekna nástava vu vékšoj postávi se dobi kŭpiti. Na spomenek jo našim čítelom toplo poráčamo.

Luther je v-Wartburg grádi od svêta vkraj odločeni bio, nê je dosta znan, ka se zvôna njega i nâimre v-Wittenbergi godí. Ali gda je od veritni prijátelov i z-pisem zvedo, ka se črêda brez pastéra raztepé i protivnici jo zâčajo loviti; med njegovimi vernikmi se tûdi gíbatí začnejo elementi, kí vu iméni slobodšćine vse namênijo gorizmêšati i nemirlivosti bûditi, — preci kak je Nôvoga Teštamentoma doj obrnenja delo odpravo, je gori djao pri sebi, ka — kakšté se zgodí, ešće i brezi vladára dovoljênja de domô šô.

Pôbrao se je i domô je šô. György vítéz je premíno, Luther je pa z-mrtvi stano.

Ravnanje gmajn i razšürjavanje reformácie.

V-1522. márcia 3-ga Luthera že pá v-Wittenbergi náidemo i med šümèčim válovjem ga vidimo. V-rôke je vzeo ravnanje. Eden cêli tjeden je drúgo nê činio, samo je predgao. Vu predgi je od toga gúčala leckia, ka je cêrkvi poprávnanje nê slobodno nanágli prehititi i kaj vu ti veri slabešimi i nemočnimi si mílo i potrplívo mámo djáti.

Tak se njemi je posrečilo burkajôče môrje potihšati. Sílov rüšéči Karlštadt i nezmirlivost delajôči zvikaujski prorocke so zamúčili i popústili.

Začnolo se je evangeličanski gmajn grüntanje i organizêranje.

Fundament je, Boža Rêč, — na nemški jezik doj obrnjeni Nôvi Teštamentom bio. Toga je dao najprvle vöštampati, v-1522 v-septembra mèseci i za tém je že začno Stári Teštamentom doj obračati. I te Rêči semen je veter na perôti vzéo i v-dalêka krajinaj z-rasêjao, štero gda je vözišlo se je obilno osnávlalo i sád prinášalo. Potom je evangeličanske Bože slúžbe držanje vréd postavo, i popêvanja ôpravico tüdi. V-1524 tom leti je vödao te prve evangeličanske „Dü-hovne pizmene knige“ z-24 pesmami, na štiri gláse z-kótami, naj se mladèzen mesto bojdikaj cêstni popêvk i frlík svéte pesmi včí popêvati i Bogá dičiti.

Pôleg toga je velko skrb noso za šól gorpostávanje, kak je šegô meo praviti „nika je nê tak fontošno, kak mladézni osnávanje.“ Vu varaškoj

cérkvi je sam katekizálivao i z-pismami opominao naprêhodéče, naj krsčanske šolé zídajo. „Dosta trošimo čeres leta na poti, bôranja, na buče, na meše i na drúga dugovànja, z-kelkim je bole fontošno, naj se z mladézni hasnoviti lúdjé zgájijo. Či prôti torkom na bojnske stroške eden ráhnški darújemo, teda bi na ednoga deteta osnávlanje 100 ráhnški nebi bilô dosta, vém se ešče i nêma stvár skrbí za svoje mláde. Várošov ôcvetek nevisí od vnôgi pênež, od krepki stên, od précimbni velki zidín, nego od razmeti, zevčeni, presvečeni, vrli pôrgarov. Vu blôdnoga človeka rôki je kinč kaj nê vrêden.“

Povedao je, ka se more v-šôli včiti; vrêlo je poráćao šolski knigàrnic nastávlanje.

Njegova rêč je nê bila glás kričéčega vu púšćávi. Z-vrêlimi tívárišmi, v-prvoj vrsti z-Melanchton Filipom, z-Búgenhágenom i z-Spalatinnom navkúp, so li hitro z-nôva stvôrili po cêlom Nemškomorsági tak gmajne, kak šolé, z-šteri se je razprestrla sveklost po cêlom svêti i tak prinás tûdi.

Ali vu etom velkom, blájženstva punom deli, ga je vse dugonê zastavilo po njem že dávno sumnéče prorokúvanje, ta grozna páverska revolúcia.

Pávrov revolúcia.

Ti zagriženi, Karlštadt, Münzer so veter sêjali i vihér želi. Protivníci nam bâr naoči mečejo, ka je reformácia rodila vso revolucio. Ali tô je samo potvárjanje. Revolucio je nigdar nê rodila ta práva slobodščina (ár je njé právda pravica i lúbézen) nego tiraništvo i národov nepravíčno teženje. V-slobodščini živôči človek mir želê i nê nezbivanje. Robstvo se poreberí, či se na samnovêst zbüdí i či njemi nedájo, ka se ga pôleg Božega i človečega juša dostája, teda z-pesnicov po tanáča stôli dúne i več neprosi, nego zahteva i sôd drži.

Na zavêdnost zbüdjeni nemški národ je držao nájobprvim obri svoji tiranušov, krviželcov i kláčarov grozno sôdbo, ár je nê mogao duže trpeti ni vladárov, ni popév járma. Národa neznošeni stáliš je nišče vu jakšoj példi nê zmálah doli, kak rávno Luther Márton . . . Za svojega tiraniša je molila Bogá edna sirôta vdovica — je pravo Luther. — Tô je te krvi želec čüo i čüdüvao se govoréči njê: Zakaj se moliš za méne? — Vdovica sirôta je odgovorila: „Desét kráv sem méla, tvoj dêdek mi je dvê vkrâvzèo. Bogá sem molila, naj bi mrô. Mrô je i za njim tvoj oča príšao, i on mi je bio gospôd. On mi je tri krave vzèo vkrâ . . . Pâsem molila, naj vmerjé i za njim tí bojdi moj gospôd i ti si mi zdâ štiri vzéo. Zdâ za tébe molim, naj nemerjéš, ár se bojim, ka či ti vmerjéš, tvoj pohodník mi z slêdnjov kravov celo mojo vrêdnost vkrâjzeme.“

Tô je bio zrok tomi, ka so v. 1525 tom mártiuša 15 ga vödání oni dvanajset artikulušje, v-šteri so povedali: ka želê nemški národ? Popév slobodno odebéranje, gospočine tázbrišanje, rôbota polêhšanje, dáče pravično raztálanje, vkrávzèti grúntov nazádánje i. t. v. Tô so vse dostájajôči juši bili. Ali gospodárje i popevje so odtoga niti čúti nê šteli.

Luther je posredúvati šteo, obê stráni je opomíno, naj sile ne rédijo. Ali že so i njega nêposlúhšali. Naturnost je vse oslepila. Národ se je porebero, robo, opústšavao, vmárjao je povsud. Za ništeri mēsec je podrúgo jezero klôštrov, grádiv zbrisao tá z-zemlé líca i Bôg zná, kelko krvi je prelejáno.

Münzer Tamáš njim je bio voj, ki je je na konji sedéč hujsto: „Li hajda! Li hajda! Brez milošče!“

Eto nesmerno krvi prelēvanje je že Luther duže nê mogao glédati. Njegovoga méra nit se je túdi prtrgnola i vu velikoj razburjenosti se je k-vladárom obrno, gori je je pôzvaao, naj Satana etoj gnúsnój zmēni konec včiníjo i húdodelce z-rožjom pokaštigajo, ár njim je záto dao Bôg rožjé v-rôke. (Ríml. 13., 4.) Ali že je ji rátati tak nê trbelo. Vladárje so i samí od sébe krvávo trbíno narédili. Štiristôjezero pávrov krv je kričala proti nébi. Od vöposlúhnenja je niti rêči nê bilô: koga so v-rôke dôbili, v-kolô so ga vtrli, razčtvérili, živoga ôdrli, z žerjávimi klēšči ga razčesali, ali z-kôže reménje rezali, oči njim vöspústili, jezike vöstrgali, víha dolizrezali, štero je že pô milošče bilô.

Reberícijo so zatučili. Gospodárje so obládali. I Luther? Na gospodárov delo je edne skvárjajôče rêči nê meo. Zakâ? Kak je tô, ka on, ki je páverski sin bio, je zdâ z-páverkim lúdstvom nê čúto edno? Tô je on sam razložo. „Dvôjeféle orság jeste, — je pravo — Boži orság i Svêta orság. Te ov je milošče

ete pa srditosti orság; tam je na mesti milošča, eti je nega. Eti samo od ti hūdi kaštiganja i od ti po-božni bránenja zná bidti rêč. Ka so gospodarje svojo zmožnost na hūdo nūcali, tō je njūva skrb. Odméne so se tō nē včilli. Pred menom je eden vladár teliko, kak eden páver. Či bi mené poslūhšali, nebi prišlo delo nateliko.“

Z rečjôv njegovo dūšo je i eti Boža Rêč zadržávala. Rêč tak právi: Vu oblasti rôke je dáno rožjé prôti hūdodelnikom, krščenik pa či si bar nepravično denejo žnjim, to hūdo naj z dobrim obláda, naj zná-ša, trpi, či je potrebnó, náj bole vmerjé, ali prôti naj nestáne. Ár je zadomeščávanje — Bogá.

Ali záto je pávrov bojna njega samoga tūdi i njegovo delo jáko obôžala.

Jeli se zmore z-té nevôle?

Vu mirovnom pristanjšči, ali vu domáčem gnêzdi.

Kak ladjestrți marinar se tere v máloj mentüva-jôčoj šajki k-gvüšnomi brêgi, tak je i Luther hıto z-krvávoga polá, z-ti mrtvi domovine i zdá je želêla njegova dúša edno mirovno mesto zadobiti.

Ali gde naiđe tákše? Dober je Bôg. I naišao je je. Pávrov bojna je dozorila vu njem ono veliko pítanje, kaj se on, — te barát -- oženi. I kaj tak na Vragá, kak na pápo grozne čemére si edno apatico vzeme. I popravici je i z-etim stopájom tūdi evangelioma vekivečno pravico ščeó zapečatiti. K-koncovi človeča právda Bože právde nemre zničiti! Hištvo je sam Bôg spravo, zravnao i vsáka oblüba, štera se z z Božov právdov protiví, je sáma vu sebi ničes i nêobvézna.

Delo se je etak zgôdilo :

Pôleg Grimma vési, pred človečimi očámi i náležnostjôv skrito, stoji tak zvána nimpčna apatic (nün) zápornica (klôšter). Samo siromaški nemeški familij čerí so prebivale i pokôro činile tam. — Ali kak je te sprevêden tihi hlád i tá notri prinesao Luthera on napisek, v-šterom posvedoči, ka devojke slobodno vöstopijo z kloštra brezi toga, ka bi z-tém prôti Bôgi pregrêhšile, — so se i tê v robstvi bodôči ftic srdcá obéselila i vö-vö so se želele na slobodščino. Na roditelov prošnje je je Luther z-dvema torganimskima pôrgara pomočjôv vöoslôbodo.

V-1523-tom na vüzemsko nedelo v-noči so kôla stanola pri klôštra stêni i že naprê obvêstãene apaticce so poednoj vöspobegnole i v-prázne lagve skrite so se znjimi zrâven v-Wittenberg tirali, gde je je Luther pri pošteni famílijaj skvartêlivao i sledi k-môžam spravo. Li samo edna devojk je ostála brezi pára, ti junáški devojk junáški voj: Bóra Katalêna.

Njô je Luther k-varaškoga notároša, Reichenbach Filipa famílijaj spravo. Prošnike je i ona mêla, nê samo ednoga, nego več. Ali Katika je skrivomá Luthera vernomi prijáteli, Amsdorfi, naznanila, ka bi ona samo dvá možkiva spodobna bila blájženoga včiniti: ali njega, ali pa Luthera.

Gda je tô Luther od Amsdorfa zvedo, — je včasi i skončao. V-1525 juniuša 13 ga večér je k-sebi pôzvaov te nájbôgše prijátele i z Bóra Katalênov se je zarôčo. Gostüvanje so za 14 dni jun. 27 ga obdržali na poglavára i váraša stroški. No, zdâ so se ešče odprli svêta jezicke. „Záto je trbelo reformáció!“ — je pravo eden. „Konec de svêti! — Barát pa apatica, no z-toga híštva se zagvüšno Antikristuš porodi!“ — právi te drügi. „Vê sta že tak v-skrovnoj stávi žive-la!“ — je pravo te trétji.

Luther je nê dosta dao na svêta jezicke. Božovo je činio i z-etim stopájom — i z-tém je i sam tô činio, ka je drüгим predgao: „Nê je dobro človeki samomi bidti!“ Fundálivao je istinsko kršćansko famílio, popôvske hiže példni kêp, vu svojoj lasnoj famílijaj i hiži. I blájženi je bio vu njej.

Stanovánje njima je sam odebérajôči vladár, Môder Frigyeš zrendelüvao v-tak zvânom čarnom klôštri, šteroga globoko tihočo je vsedugonê veséle decé žrabulênje včínailo glasnoga. Famílie kotríge so se od leta do leta povnožavale.

Šestéro decé sta mela, tri sini i tri čeri : Jánoš, Eržebet, Magdaléna, Martin, Pavel i Margaréta.

Hiže gospodína je vu resnici Kata mati bila. Prôstoga držánja, delavna, vu vsem réd držéča, skrbna, pobožna, bogábojéča pörgarska ženska, štera je svoje pozvánje, kak hižna vertinja, tůvárišica, i mati verno spunjávala. Rano je stánola, že ob štrtoj vóri, — za šteroga volo jo je Luther za „Wittenbergsko zorjansko zvezdo“ imenůvao — i včasi je odprávlala svoje hižne ôpravice, okôli hiže, vu ogradčeki i v decínskoj hiži. Tůváriš jo je jáko pošťvao, šálno je jo nê samo ednôk za „Gospon Kata“ pravo, i či gda te rávno vópůsto reč, od onoga „hižnoga križa“ — je vsigdár gízdávo vadľvao, ka bi svoje Kate za celo francuško králestvo, níti za vse Venecie kinče nebi dao tá, náimre za trê zrokov volo nê : obprvim, ár njemi jo je Bôg dao, obdrůgim, ár či bár má nike hibe, one so dosta ménše od ti drůgi i obtrétjim ár je veren k-njê i ona k-njemi.

Lutheri je rávno tákšo tůvárišico trbelo. Kata je vu resnici tůvárišica bila vu vsem. Tál si je vzéla z-tůváriša del i težáv. Vêrstva spelávanje je celo na sébe vzéla. Tůváriš, ki je bogme jáko malo razmo k-vêrstvi i nájmre k-pênez šparanji (ešče i Dáriušove kinče bi razdêlo — med siromákmi), pri tákšoj tůvárišici je brezi skrbi živo svojemi hištôričnomi pozvánji. I či so ga gda toga pozvánja skrbi, baje obstarale, obtrůdile, trápíle, tam vu tíhom familiskom gnêzdi, pri tůvárišici i pri deci se je pá ctavo — i nazâ dôbo žitka volo i naišao radost ino blájženstvo.

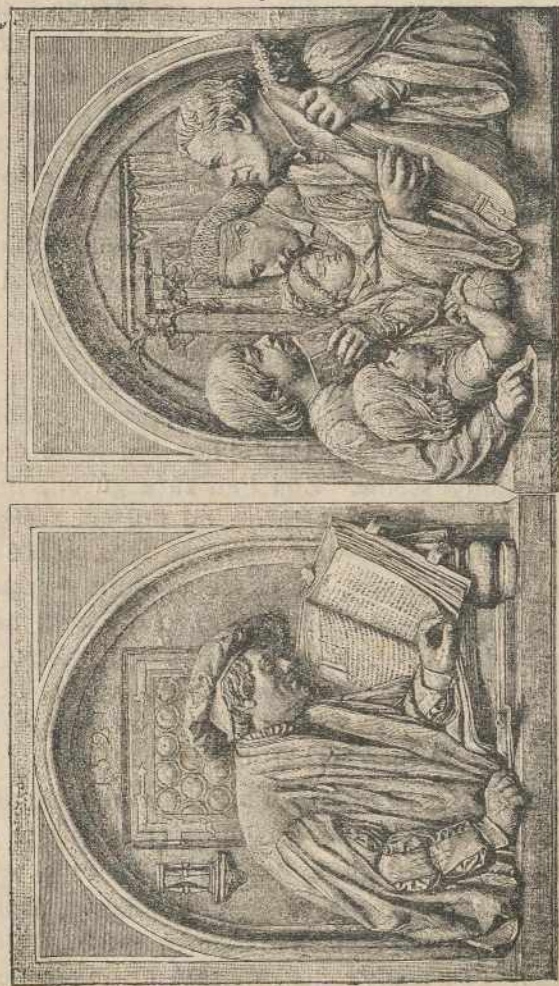
Kak je tekao v-njidva hiži njidva žitek, od toga sem nê dávno eden prijéten návučen spis čteo, šteroga, z-toga vékšega eti notri pokážem.

Hodmo vu misli z pár stô létmi nazâ v-prvéže vrêmen. Kak vesélo stápamo prêk po Wittenberga

Elba môsti i že se tam pri Elster vrátaj náidemo, gde je Luther v-ogen lúčo pápo bullo. Strážar nas prék pústi, i preci na lêvo prék po ednom ogradčeki k-čarnomi klôštri pridemo. Tô je toga velikoga Luthera stanovánje.

Komaj se naglédamo lèpiva pèsečniva kamniva stebra vrát, na šteri je latinski spisano: „Mirovnost i trôšt je moja močina!“ (Ežaiáš 30, 15.) Klonckamo, ár je bogme zvonca nê bilô. Psa lajanje je odgovor. Dveri se odpréjo. Nájprvle eden máli pesič beži pred nás, za njim mandiga edna prijazniva stára ženska, Lêni néna, Kate tetica, hiže dober dŭh. Pod njénim pelanjem notri stôpimo v-stopnjic hižo i pomali gori po stubaj pridemo v-edno hižo, na štere stenáj Luthera roditelov oliovi kêpi visijo i pôleg tej Dŭrer Alberta kufreni i leseni vrêzi. — Dale se gori odpréjo edne drúge dveri i — pred nami stoji te veliki reformátor. Tak smo mislili, ka je vékšega zrasa. Obraz njemi je túdi náčiši, kak ga stáre slike kážejo, prijaznivêši i dobrotiven je. Ali njegoví čarní ôč bliščeči oster pogléd komaj známo prenositi. „Bôg vas je prinesao, drági prijátelje!“ erčé z čistim ocelnim glásom, z šteroga glása čŭtimo, ka smo domà pri ednoj gostolŭbéčoj familiji. Na edno minuto odhája — da Kato mater poišče i notri pozové, mi pa tečas edno i drúgo pregledávamo vu Luthera hiži.

•V-kôti edne velke lončárske káhle jestejo. Kre stèn okôlivrat stolice z méhkimi vankišmi, na stenáj z-málanimi i pisanimi précimbnimi nápravami, Kre lêve i práve stráni na obloke skôs se vidi v-dobrom rédi bodôči lèpi ogradček. Medtém Luther nazâ pride z-Katov i pozové i tam nás obdrži včasi na večérjo, ar dnes ešče drúge gosté túdi čáka. Od nás je nê bilô zdá bláženeši lúdi. Ali da se nam je pa do večérje dônok z-nikim trbelo obravnávati, kak decé

Luther, kak Biblije obračitel i med familijov svojev.

prijátelje smo zvedávali za decé hižo, gde so že náležno čakali na nás. Notri stôpimo. Martinek se z bábov špila. Oča se njemi posmeháva „máli norček“: „Tákši smo bili vu paradížomi, brezi hüdôbe i skazlivosti.“ Margitka nam od nébe čačká nika, gde žemlé visijo na stenáj i mlêko tečé vu potokáj. Oča z ômurnim obrázom právi: „Kak lêpe misli májo deca od Bogá.“ Rávno zdá pribeži notri te prijéten pesič i eden pojbič uprav na probo dêva njegovo pokornost. Luther tô nenihá brezi rěči: Eto dête Božo Rěč glási z svojim delom „Kralújte nad môrja ribami i zemlé stvarámi“. Potom pa vö na slobodno beží ves šereg decé. „Ja, — erčé Luther — deca lúbijo slobodšćino“ za máli čas pá nazâ pribežijo, štúkajôči se, ali pá se vözmirijo med sebo. „Míli moj Bôg — erčé Luther znôva, — nakeliko se more tebi viditi decé žitek i zmêna. Cêli njihov bin je nê drúgo, kak binov odpúšćenje.“ Zdá Pali záča gúčati, pôleg svojega methôduša z-prostôčov od božični svétkov i povê nam ono lêpo pesem, štero so teda od očé čúli i návčili se jo: „Angel svéti z-nebés doli“ i pripovedávo je, kak lêpo zmêno so pokazali notri na on svétešnji večér. Eden je žnji angel bio, ti ovi pa pastérje i oni so tûdi k bethlehemskim jaslam hodili. „Bogme-bogme — zamerka Luther — vu decé osnávajôčega rôki pôleg šibe naj tûdi jaboko bode.“

Z-decé hiže smo na Luthera pozvánje ogradček šli glédát. On sam nas je vodo. Ogradček je jáko rad meo, z lasni rôk posadjenjom je bio pun.

Preštímáno nam je kázao to veliko uriášno ti-kev i lêpe ôgorke. Pod ednov stárov grúškov stojéči je pravo: „Že malo rodí, ali záto jo dônok nevsečém vö. Pod ete grúške sencov me je Štaupitz vzéo na njé, naj theologie doktor bodem. Zato na ete spômenek naj duže tû stojí.“ I kak je zamúčao, eden

máli ftiček je na ednoj věčici záčao večerášnjo pesem spěvati. Luther je doli vzéo z gláve klobúk i etak je pravo: „Gospon doktor, eto tvojo umetnost, eto nedůžno i vesélo popěvko jas nevém za tehom činiti. Zaistino so ešče ftiči tůdi naši meštri. Nê zaman piše od nji Mátaj evangelišta vu šestom táli svojega evangelioma.“ Nadale smo kre edne rōže betva tá šli. Luther je doli vtrgno edno rōžo z etimi rečmi: „Či bi stoj li samo edno tákšo znao napraviti, bi njemi celo casarstvo tá trbelo dati za njô. I mí Boži, konca nemajôči vnôgi dárov niti v-pamet nevezememo i da so návadna, nepítamo odkud so? i tak míslimo, ka tó vse tak moglo bidti.“ Med tém smo k-kruglanci prišli, štera je kre stêne vdiljek. Luther je šteo, tak smo se kruglali. Obrvim je on lůčo. Lěpi lůčáj je bio. Radi bi ga prehítill. Ništérni je z-nás tak lůčo, da bi toga stároga protivníka šteo zavaditi. Luther se dobrovolno zasmějao. „Mládi prijátelje, kak vídim, ví bi radi dvanájset dolivdarili, pa samo devét báb jeste. Tak je vište tó tůdi vu vsákdeněšnji naši delaj.“

Ali zdâ je že Kata mati kričala vö na oblok: Večérjat! Gori smo šli i tam je že eden šereg gostév, hiže stári, verni prijátelje so čakali, med njimi dijáki i niki pobegnjenjenci tůdi. Nájbole je nás interesěrao Luthera nájverněši prijátel i tůváriš Melanchton Fůlip. Důgoga zrása, lóši, sůhi, z poredno kustim čelom i na směh stojěčimi očámi. K stoli smo si zeli. Hižen vért je povedao z katekizmuša poznani stolni blagoslov, Kata mati je na sto znosila prôsto žmáhno hráno. Luther je zamerkao: „Zaistino se lahko radújemo vsákomi Božemi dári. Či je njemi slobodno bilô velke ribe i rajnsko víno stvoriti, nam je tůdi tó slobodno pojesti i spiti.“ Pri stóli je on bio tůvárištva središče. Stára, nôva, ômurna, svéta, šálna svetska dugovánja je prinášao naprê z důhovne svoje skla-

dárnice. Pripovedávac je z-žitka sküšenj, od Ríma, Wormša, Wittenberga, od priátelov i nepriátelov i zmês se je z-Kate tüdi šalo. Po dokončanji večérje smo vsi stoječki Bogá molili. Potom — je Luther Jančeki sinê pravo: „Idi i prinesi naprê z hiže kóte, ka mo edno malo popêvali.“

Náležno smo glédali za pojbičom. Né on, nego ona hiža nás je interesêrala, kama ga je oča poslao — Luthera delavna hiža. Na srečo je Janček pôleg deteče návade odprête nihao hiže dveri i tak smo ništèrni poglêd lahko vrgli v-ono torma hižo, v-šteroj je Luther svoje velika svêta premenjavajôča písanja písao, gde je Bogá molo, bojüvao se je, brigao i obládao. Semtà plahotéçi poglêd je najprvle na toga „razpetoga“ na stêni viséçi kêp spadno, potom na eden veliki küp písam i na vsáki kôt napunjeni napiskov vršáj. Kóte je Janči naišao i vö je je prinesao. Razdêlili so si je. I zgláso se je korál: Trdi Grád je naš Bôg zmožni . . . Luther je tenor popêvao i k-coj lant gláso — z-vugodnim meštèrskim znánjem. Na réd so ešče prišle te ove svête pesmi i ništèrne svetske popêvke. Po dokončanji je pravo te veliki môž: „Glásba (igra) je Bogá te eden najodíčenêši dár. Skoron tákši, kak theológia. Nebi jo mogao povrži za ves kinčov svêta. Ár ona odžené Vraga i obeseli srdcé. Nedržim se med one, ki evangeliom za vsê umetnosti prepravitela držiho, kak ništèrni više mere dühovni lüdjé. Próttomi umetnosti i v-prvoj vrsti igro, z-radostjov pozdrávlam vu onoga slüžbi, ki je jo stvôro.“

Ete — vu pámeti fantázie zmišleni — ali onoga vrêmena obíska veren málarni doli spis ešče z-ništèrim tégom vö moremo popraviti i dopuniti.

Luther je, ka se njegovoga vèrstvenoga položája tiče je bole siromák bio, kak pa prèmočen. Njegovi

dohodki so komaj pokrili dnévno hížno vödávanje. Njegove knjige so túdi samo níj vödávce i trstce bogatile. Vu nájveč zemelski dobrotaj ga je vladár obdeljávao. Od njega je dôbo univerze profesorstva pláčo (približno 400 korôn), od njega stanovánje i ogradček i ešče več drúgi šenkani dómov vu materialaj i pênezi. Ali ka je meo je sam razdêlo med drúgimi. Njegova dobrotivnost je od vsê daleč znána bila. Pri njegovom stôli je nê samo eden siromaški diák dôbo mesto. Z-prázniimi rokami je nikoga nê pústo od sêbe, ki je njega prišao prosit. Ednôk je ednomi siromaškomi diáki, koga je z pênezi nê mogao zmočiti, svoj srebrni pehár tá dao, no či njemi je tô žena krôto bránila. „Gospodin Bôg je zadosta prêmeočen, — je pravo — on mi povrné v-drúgom kráji.“ I uprav njemi je povrno. Na stáre dni sta si zvôn dvôji hramôv i ništerne jezérke pénez, edno málo imánje spravila ešče.

Z.ednov rečjôv, tiho mirovno gnezdô i pristanjšče je bila njegova hiža i familie krôž, gde si je znôva i znôva počino, môč správlao na dalêšnje ôprave. Ár njemi je môč i vödržánje ešče jáko, jáko potrêbno bilô.

Mentüvanje i organizêranje.

Luther je mentüvan, ali što mentüje, obarje evangelioma svêto mater cêrkev i vernike ?

Reberícia je vse opüsüta i mesto krvi želcov je anarkia ládala, mesto právde silnost i rôparstvo. Nemešnjaci so cêrkevne fonde, i brez lastnikov bodôče klôstre osvojili. Pávri so pa vöpovedali: Cêrkevne daje nepláčamo. Popevje naj idejo — kôdivat. Cerkvi, šolé so prázne stalé. Nišče se je nê najšao, ki bi réd šteo, ali smeo réditi. Vladárje i plemenitášje so se med sehom i z-pápom pernjali.

Pred Lutherom sta zdâ dvê pôti stalê — ali naj tá nihá tô cêlo svêto delo, ali pa na pomôč zovê svetsko oblást i ka je do etiga mao činiti nê namêno, cêrkevna dugovánja vu držáve, vu vladárov obrambo dene. I na té cíl je ii hitro naišao pripravnoga človeka, vu blájženoga spômenka, Môdroga Frigyeša pohodníki, vu Negenjenom Jánoši, Bôg njemi dúši dobro dáj! — Té je na Luthera poráčanje evangeličansko vero za državno vadlúvanje djao i vu vsem je pôleg njegovoga tanáča činio. Vse dúhovnike je v-svoj dvor vu Weimár zapovedao i naznánje njim je dao, ka po etom toga Rêč Božo čisto i istinsko morejo glásiti. Zrendelüvao je, ka što božičnoga žítka nači nadaljavati nemore, ali sebê od samnoga zadržávanja obarvatí je nespodoben, se naj oženi. Püşpekov pravdene juše je tázbrisao i Bože slúžbe v-maternom jeziki odprávlanje obvézno zravnao. Potrdo i posvéto je gmajn ono zravnanje, ka si dúhovnike

slobodno sami zvolijo i vu gmajnski dugovánjaj sami neodvišeno činijo.

Negenjenoga Jánoša példo so ti ovi vladárje túdi nasledüvali i da so vidili, ka se protivníci gib-lejo, so se i oni združüvali, tak da so na špájerskom orsačkom gjülëši (1529) že, kak evangeličanski redövi odprávlali posle i na obládnost prinesli vu verski dugovánjaj düšnevësti slobodščine svëti juž i tak túdi zničili na Worms gjülëši prinešena skončanja i zravnanja vse tečas, dokeč nede eden poprëšnji žinat držáni.

Ponüjano priliko so mogočno popadnoli i vö ponücali. Na Luthera i Melanchtona tanáč so v-gmaj-naj vizitáció držali, spoglednoli so je i tak vu dü-hovni, kak vu materiálni dugovánjaj hasnoviti réd napravili. I da so žalostno sküsili, ka në samo ver-nici, nego i popevje vu düševni i telovni dugovánjaj v mantri i v-nezevčenosti vëhnejo, gmajn pregledá-vanja réd so nastavili i na tô gledôč so naprëspise zgotovili, pôleg šteri želënja se je vizitácia mogla vr-šiti. Za popëv i vernikov nezevčenosti pomenkanje i znanosti podigávanja volo je Luther Velki i Máli Ka-tekizmuš dao vö. Velkoga za pope, máloga pa za vernike, zvön teva pa ešče drüge hasnovite knige túdi.

Tô je múdno i teško delo bilô, ali lêpi náshaj je melo. Vu sáskoj zemli so li hitro záčale cvësti gmajne i šolé. Zevčenost, pobožnost, znanost, pašli-vost, morálnost se je vu vsem podigávala i hüdôba pa poginjávala. Tak da je Luther z-pozdignjenim dü-hom nazvësto svojemi nôvomi vladári: „Vu orsági Vašega Veličanstva so popevje i predgarje dosta naprë valón, kak indri gderšté na svëti: čisto i pra-vično včijo i naprë pomágajo zadovolnost, pobožno žívlënje, mira i nebeskoga orsága potrdjávanje.“

Evangelioma posvët se je zvužgao i vu drügi orságaj Europe i tak túdi vu našoj domovini. Rëči

semen so k-nam prinesli trstci, Luthera oni vučenici, ki so sez-rázločni orságov k-Lutheri v-univerzo včít hodili. Zaman so prôti nôvomi návuki püšpeci i pápo visiki živlenci brsali, i radi bi ga zadúšili. Nemogôče je bilô! Kak zorje sveklost je nemogôče zastaviti, rávno tak je reformácie rašürjávaje nemogôče bilô fundati.

Z-rečjôv, Wittenberga svetlost se je razsvêtila po cêlom svêti. Máglijov plamén vu pepéli vuspán, evangelioma návuka plamén je vse više plahotao.

Od Gospodna je tô bilô

I je pred nami čúдно!

Nôva štükanja.

Dokeč se je Luther za materé cërkvì obarvanja volo trdlo i organizêrao, — so se na horizonti drügi protivnici skázali, i k-tomi ešče nê z rimskoga tábora, nego celô od drügoga kraja. Z-têmi si je že vrêdno bilô v-guč stánoti, ár je ji nê bojdikaj, gnüsní nágib, sebičnost, nego pravice iskanje vodilo — i ômurni znanci so bili.

Toga ednoga so Erazmuš, toga drügoga Zwingli zvali. Rotterdami Erazmuš (narôdo se je 1467 okt. 28 ga) srêdnjega vêka vrêmena znánja te eden najvêkši reformátor je bio, i kak tákši Luthera reformátie zmožen pôti pripravláč. On je tüdi vido i bičüvao popév pokvarjenost i poprêk svojega vrêmena hüdübe, ali do njí globočine je nê prišao. Tak je mislo, ka de mater cërkev z-znanostjöv tüdi mogôče popraviti. Od evangelioma Bože velke zmožnosti se je niti nê sômno. On je nê Svétoga Písma, nego z-zdávnejega, poganskoga — tak zvánoga klasičnoga pisátelstva kinče zbrodjávaeo i šteo na svetlost prinesti. Luthera stopàje je za jáko silne, — njegovo delo za rüšenje, zaprávlanje držao, i tô je bio zrok, ka či je gli nê k njemi stôpo, prôti njemi je tüdi nê bio.

Ali sledi se je dônok prôti njemi obrno.

Erazmuš je meo ednoga jáko dobroga králevskoga prijátela: VIII-ga Henrika angluškoga kralá. Ete krônani človek je Lutheri i tak njegovomi jeretnikstvi bêsén protivník bio. Probao se je svêti za môdroga pokázati i eden bantüvan napisek je dao

vô prôti Lutheri na pápo bránenje, v šterom je Luthera za Satana fotiva, z besnjéno birko, pekla vuká i. t. v. imenüvao.

Ali nasádo se je. Luther je nateliko nadumao vu svojem odgovori toga veličanskoga kralá nisiko osobo, ka njemi je naveke odišla vola od kníg písanja.

Ete odgovor je nê samo VIII-ga Károlja bolo, nego prijátela Erazmuša tüdi i ka naj Luthera napisek nazâ pobíje, je edne knige pisao od ednoga tákšega temelnoga pitanje, štero je tak rimokatholičanske, kak evangeličanske sv. materè cerkvi petnik; od človeče slobodščine pitanja, vu štervm je trdo (prôti Lutheri) ka je „človeča vola po grêha spadáji itak slobodna ostála i kaj z-toga shájajôč se je človek i z-svoje móči tüdi mogôči zveličati.“

Vu Luthera roké so té knige v 1524 tom v-jesén prišle i njé je, kak sam právi — skrbno z-céla prečteo i prebrodo. Radüvao se je, ka se je dónok nikák k-koncovi naišao, ki se je vu toga velkoga boja globočino zgledno, i v-toga dela mozgé pogledno, — ali z-kníg zdržétkom je nezadovoljen bio, nê je edno razmo z-pisátelom. Te milošče sin bi za svestva prelomljené držao zôči Bogom se z svojov močjôv preštímavati. On je tüdi edne knige pisao za odgovor: „Od službene vôle (1525-tom), vu šteri vönaznani, ka či bi „rávno mogôče bilô,“ bi se dónok nê rad z-svoje móči zveličao, ar je nê znati, jeli bi z-svojim djánjem smeo i mogao pred Božim lícom stánoti? Radost i mirovnost nam li jedíno Boža smilenost ogvüša. Brezi Bogá smo li slugi, grêha slugi. Vu Bôgi smo pa po veri slobodnjáki, i pravice sinôvje. — Tô je evangeliom! Záto se je v-Erazmuši, pri koga či so njemi li samo imé prinesli naprê, vsigdár razburkao, „vu njem je vsákoga vadiüvanja i Kristuša velkoga protivníka vido.“ I eto njemi je tüdi odpisao.

Z-toga štükanja je nikša velka baja në shájala. Ali z-toga ovoga pač, ár je ono proteštánuše na dvě tála raztrgnolo.

Zwingli Ulrik (narôdo se je 1484 jan. 1) je Schwáica reformátor bio. Vu Kristušove večérji pítanji sta se në mogla zglihati z Lutherom. Pôleg Zwinglina včenjá je Kristušova večérja: Kristuša za naši grêhov gorialdüvane smrti spômenka znamênje i zálog na ti slabi vere gledôč. Pôleg Zwinglia razláganja je Kristuš në pri svétoj večérji nazôči i rávno nemre bidti, ár on tam gori pri Oči na desnici sedi.

Luther se je zaprva za Zwinglia etoga návuka volo në dosta brigao, ali da je vido, ka se on vsebole razšúrjáva, je preci prôti stano i za vrazji návuka je imenüvao. Prôti vragá návuki se je pa on, gdekoli i v-kakšojsté dôbi se je skažüvao, vsigdár mogao bojüvati. Teklo je štükanje vsigdár bole i bole, — na katholičánov nezgovorno radost, dokeč se je k-koncovi proteštánuško vadlívánje në na dvě tála vtrgnolo.

Medtém se je ôdpro v-1529. leti v Špejeri orsački gjüleş na sprotolêlje, kama so rim. katoliški i evangeliški poglavárje že kak protivniki šli. Rim. katoliška partája je v-večini bíla, prvêšega orsačkoga gjüleşa na vadlívánje gledôč prinešena skončanja so odvisili i vladárom vu verenávuka dugovánjaj vse ponávlanja prepovedali. Evangeličanski redôvje so se, kak ménšina prôti tomi skončanji vu Bogá i njegove Svéte Reči, vu nás vsê zveličanja i düšnevêsti iméni proteštálivali (odnut je naše proteštánuško imè) i ka naj na vse mogôčnosti pripravleni bodejo, so nastavili evangeličancov zvézo. Ali — žalostno, tomi je eden veliki zburkajôči kamen bio zádeva: Kristušove večérje pítanje. Tô zádevo, ka se naj švicarski tüdi lahko k-coj pridružijo, je trbelo odstraniti. Tak se je porôdilo na Hessen strážnoga grofa Filipa navdüšeno poráčanje

tak zvání marburgski kollokvium, ali si bojdi razgovárjanje, tanáčivanje.

V-Marburgi sta se Luther i Zwingli osobno naišla, ka naj či de mogôče, na edno razmênje prideta vu Kristušove večérje pítanji. I jeli je mir grátao? Ni rêči od toga! Prôtтоми se je tá rana bole razčemerila.

Zaman! Principiuma se držéči lüdje se nemrejo pogoditi, z svojega štímanja nepopústijo. Ocel se vlogi, ali nevugne se. I krv se neobrné na vodô.

Dúgo delo bi bilô dojspísati celo štúkanje. Ešče se je niti nê začnolo, Luther je že pred sébe z krájdov na sto spisao Rêč, štera je njegovo dúšo zvezano držála: „Tô je moje têlo!“ i vö je nazvésto, ka on od toga neodstôpi. Sam Gospôd je pravo, teda tak more bidti. Tô vervati trbê i što ne verje, je nê naš brat, on náčišo dúšo má! Niti je nê préjao Zwingla knjemi ponüdjene dêsne, kak protivníka sta šla rázno.

Tô je uprav nê bilô prav, vëm sta Jakab i Peter túdi nê v-ednom štímanji bilá z Pavlom i nálmre vu tom nájglavnêšem dugovánji — i dónok sta si brátjo dêsno pôdala, ár pri vsem tom je li dónok lübézen ona, štera je nê samo od návuka, nego od vere i vüpanja, z-ednov rečjöv od vsega više ta nájvékša. Žalostno, — ka smo mí ešče i dnesdén vu lübézni ti nájménši.

V-ednom pa privsem tom díka, poštenjé Lutheri, Zwinglini, za principiuma vernost, za negenjeno, nevkleknjeno ogvüšanje.

1529. okt. 5-ga so razíšli ti štúkajôči se — i z-proteštánušov zvéze je nika nê bilô.

Agoštinsko verevadlúvanje.

Marburgskomi nezglíhanji so se protivníci srdcá radúvali. V. Károly casar je političnoga položája gospôd pôstao. Z-pápom je mir zvézao i z francuškim túdi, i pápi dáno obečanje je spuniti šteo, záto je zdá že záčao jeretnike preganjati i vötrêbiti.

Špájersko proteštácijo je odstrano, te neboatne je trdno pokaštigao. Evangeličanski redôvi so v-nájvêkšoj stêski bilí, gda je — z Bogá dobrôte — odnut prišla pomôč, odkud so jo nájménje čakali. Poganški törcci so nam na šinjek stôpili i rávno toga hîpa so že pod Bečom kak cêle Eurôpe strahšniki tábor vdarili. Na tô si je V. Károly nika čednoga zmislo. Nájbôgše de se nam vözmiriti, v-mér stôpiti i prôti vsê nás pogübeli prôti stánoti. Vküp je pôzvalo tak v-1530-tom majuša prvoga orsački gjülêš v-Agošta vâraš. Vu krotkom i mirovnom gorpozvánji za pomôč kriči prôti törkom i prosi rédove, ka naj vu verski dugovánjaj eden toga ovoga štimanja i principiume lübeznivo poslúhnejo i pod Jezuš Kristušom se vküpno bojújejo i živéjo.

Što se je radúvao tomi bole, kak Luther! Tak nás dônok poslúhnejo! Tak dônok lahko vadlúvanje činimo od vere naše pred cêlim svêtom.

Negenjeni Jánoš je včasi gori pôzvalo Luthera, Melachtona, i njl tûváriše, naj vküppostávijo evangeličánov glavne verske ártikuluše za volo pred gjülêša postávlanje, štero se je túdi zgôdilo. Potom aprila 3-ga 1530-tom so se na pôt vzéli z-timi ovimi vladármí i rédovmi navküp.

Luther je je samo do Kóburg gráda sprevájzo. Tam se je odnjih odtrgno, ár kak prekunjeni se je në smeo na gjülësh postaviti! I bôgše je bilô, ka je tam ostao. On je sam sebov i z-nástajom čisti bio. Dobro je znao, ka z Rímom vküp hoditi nemre. Naj probajo ti drúgi, že bomo vidili, ka doségnejo. Edno si je samo gori obdržao: ka brez njega znánja naj nika nečinijo, ár je cügle në šteo z rók püstiti. Podgovornost je pred Bôgom i lüdmi dönok li njegova.

Kóburg grád je uprav pripraven bio, kak stráže postája. Gvüšno mesto je bilô za njega, ár je njegovoga poglavára lastnost bio i blúzi je spadno k-Ágošta váraši. Lehko se je dotikao z-timi svojimi.

Kóburg je bio njegov Šion, na šterom je trôje prebivališče pozdigno: edno žoltárom, edno prorokom (tam je dokončao Stároga teštamentoma prestávo), edno pa Ezópuši, ár je toga poganskoga pesnika pripovësti, za vu nji bodôči vnogo pravic, opominanja i návučnosti pôleg Svétoga Pisma za te najzmožnéše knige držao. Medtém je — pôleg potrebčine — napiske, pisma pošilao esi i tá, največ v-Ágošta váraš.

Vu ednom napiski v-Ágošta váraši vküpsprávlene pope vči od reformacie dela i naznani, ka je v-ednom dugovánji za mira volo gotov popüstiti, tó je: ka püšpeke na mestl nihá, či tak, ka oni evangeličanske predgare postávijo gmajnam. — Lutherova pisma nam svedočijo njegovo, veke stojéčo mladost, znotrêšnja bivost je pa, dobroga njegovoga nágiba i čiste dúše gledalo. — Vu ednom písmi példo denem k-Ezopušl prispodobno smêšnov šálnostjov orsački gjülësh spiše dolí: „Pod oblokom se eden gosti ložič razprestré. Tü májo kávke i vrane svoj orsački gjülësh. Tákša sem tá hodba, drkanje, lárma jeste v-nočl, vudné, či bi vsi piani bili. Casara sem njim ešče në vido, ali glaváčje se že tü vršenijo, z-repámi semtá migajo i vsi so edne licojne, čarni, z-plavkastimi očámi i vsi

edno nôto igrajo. — Ka skončajo? — je nê znati. — Ali kak od ednoga tumača čujem, veliko napádanje namenjavajo prôti pšenici, ječméni, ovsu i prôti vsákšemi sêjanji.“

Tak je bilô. Casar se je dugo mûdio v-Inšbrucki, ali k-koncovi je dônok prišao. Ti naši so z-Melanchtonom na čeli podtém znôva predelali pred gjülêš dati namenjeno verevadlûvánje; pápinski, lûtaranski i sakramentáruški (Zwingliški) popevje so pa medtém eden prôti ovim predgali, drastili, rášili lûdi, štero je nê samo ednôk do pesničivanja prišlo.

Gotovo verevadlûvánje (štero so te ešče za Apologio zvali) so Lutheri notri pokazali. Z-dvê tálov je stalô. Prvi tao, 21 ártikulušov je gúčalo od kršćanske vere i návuka glávni tálov, te drúgi pa 7 ártikulušov od k-coj pridáni tadankov, ali si krívoga návuka. Vô so pokazali, ka je naš návuk nê nôvi, nego te právi, koreni, stári kršćanski po Jezuš Kristuši i apoštolaj glázeni i vučeči istinski kršćanski návuk, kak je vu evangeliimi popisani. Od toga lepšega, pravičnêšega, verevadlûvánja je nê bilô i túdi ga nigdár nede.

Lutheri samomi se je túdi „jáko“ povido, samo telko je zamerkao k-coj, kaj „on nevê tak mirovno i potíhoma stápati.“ Preveč za mirovnoga i potrplívoga ga je držao. Toga krotkoga dühá Melanchton ga je pa ešče itak za ostroga najšao, znôva ga je pregledávao, glado nanjem, ár je on vsakojačko mir želô.

Kak je zgotovleni, so ga podpísali i nofridáli. Po dúgomi vlečenji i zastávlanji so ga k-koncovi 1530 junia 25 ga na casara zapoved pred gjülêš dáli i v-nemškom jeziki goriprečteli. Obhod je zvünrédni bio. Ešče i Agoštinski pûšpek je pravo: „Ka je gori prečteto, je vse čista istina.“ Samo ka pápo rávno pravica boli, záto je trpeti nikak nešče. Z-míra je nika nê bilô. Protтоми so nasprotni napisek dáli na pôbijanje evang. verevadlûvánja. Ali na tô so že po Me-

lanhtoní notridánoga odgovora, Apologie nê dopústili goriprečteti, ár so vidili, ka je po njê njúv nasprotni napisek spoj doj pobíti, šteri je sramotno preslab bio i nê mogao kritike prestáti. K-koncovi so vöpo-vedali septembra 22-ga, ka Wormsa skončanja do konca doženého, nepodložne redôve pred sodski stolec postavijo, štero je telko zadenolo, ka proteštanušom boj odpovejo.

Edno so ti naši dônok doségnoli : od vere svoje so pred cêlim svêtom očivesno svedôstvo djáli i po tom verevadlúvanji so hištôrična mati církev pôstali. Zdâ je že evangelioma delo nê samo Luthera delo bilo, nego cêli evangeličanski vernikov medsebno delo. I ka naj eto medsebno dugovanje prôti vsoj pogübeli i prôti vsém protivnikom obarvati morejo, so evangeličanski vladárje i redôvi v Schmalkaldi v-1531. leti márciuša 29 tom dnévi med seboj zavezek zvézali. Štero V. Károly casar vidôči, koga so bêsni protivníci, francuški i angliški král i ešče tórci znôva stiskávali, je žnjimi v-Nünbergi 1532 juniuša 23 ga mir zvézao, šteroga míra glavni punktum je bio, ka wormska i ágoštonska skončanja tak ostânejo i ka vu verski i církevni dugovánjaj nikšega premenjávánja nebodo činili. Meo je zdâ poslúhšati V. Károly za toga míra zvézanja volo od pápo ! All on si je — roké prao, i poráčao je, naj že ednôk kak najprvle obečani žinat vküppozovéjo i tam vrédpostavijo vere dugovánja.

Milošče smík.

Občinskoga žinata vküppozvánje je velika trôha bila vu merodájni faktorov očáj. V. Károly casar ga je silo, VII. Kelemen pápa ga je obečavao, ali odlášao, ár se je bojao od njega, k-koncovi III. Pavel pápa ga je v-1527 tom májuša 23-toga dônok vküp dao zezvati, naj — tak erkôči — „materè cèrkvi mir že ednôk z-jeretnikov vöstrêblenjem vréd postavimo.“

Gda so ti naši od toga obvéšçeni, so zaprva nazâ šteli poslati i odpovedati pozvánje i naminjavali so nasprotni žinat vküppozvati, ali k-koncovi so dônok bôgali Luthera tanáč. ki je pravo: „Hodmo, či zadržüga volo në, ka mo proteštálivali.“ I na sáskoga odebé-rajôçega vladára zavüpanje je zdâ že sam Luther v nemškom jeziki spisao edno verevadlûvanje, vu šterom je vse rázloçke i odtühenje od svëtoga písma vküper postavo. Pápi je vu vüha trôbo Kristušovo ono pravico, ka se „zobstom z-Bože mllošçe po veri spraviçamo!“ I odkrito povedao, ka je: „tô on ártikuluš, od šteroga neodstôpimo, vu šterom neodpüstimo, čl se bár néba i zemla i vse, ka nema stálnosti, na nás porúši, ár je té ártikuluš fundamentom vsega toga, ka mí zôçl pá-pom, vragom i scëllm svëtom vçlmo, — tô je naš žitek“! I potom z-etov Kristušovov pravícov pokáže na *Antikristuša to nájevêkšo lažllvost i zapelàvanje; na meš i na popôvske oblástl krívl návuk*, — odkrito vöповé, ka je tô: „onoga pozoja (šárkana) rép, na šteroga si bolvánov molënja vnogo zámaza i smétja séde „i vküp naberé“.

Eto verevadjlívànje, štero po podpiska mesti „Schmalkaldi àrtikulušje“ — imè má, je med naše verevadjlívànje tüdi notri vzéto i štero je po Melanchtoni spisanim dostávkom: „od pápo prèdnjosti i oblásti itv.“ z razgovárjanjom navküp od rim. kath. cèrkvi pôleg forme odtrgнення hištòrične znamenitosti dokumentom grátalo, — so nè mogli notri dati, ár je žinata držánje zaostalo i šteroga je III. Pavel pápa samo v-1545-tom na mártiuša 15 ga v-Trident pôzvaov vküper, ali teda že nè, kak sloboden kršćanski, nego kak pápešov žinat.

Na tò se je Luthera mirovnosti nit naveké pretrgnola. Tak je vse zaman! Ka se njemi je že dober čas sòmnilo, se je prigòdilo: „Rim, te stári protivnik, na smrt na nás tere. Naj samo tere! Či je bár že betežasti bio, vküper je pôbrao cèlo svojo môč i kak slobòd je stáromi protivniki te slègen, milošče smik dao. Spisao je pròti „Od vragà nastávlenomim rimskomim pápeštvi“ tituluša napisani napisek, v-šterom na „pekel dozorjenim očom, z-pàpaoslom“ doj zračúna. Na ono glávno pitanje dá odgovor: Jeli je pápa kršćanstvi gláva, ali nè? Odgovor je stálen: nej!... „Pápeštvo — právi — je nè Bòg, nego te Húdi: Vrag nastavo.“ I ka je pravo, je tüdi z-Svétim Pismom posvedočo.

Tò je bio njegov slèdnji napisek.

Proteštantski redòvi so že nè šli na Tridenta žinat. Vò so oznanoli, ka njega skončanja na sebe gledòč za obvézne nevzemejo. Z-ednim so tüdi tò želènje naznali, kaj se mir naj nepobonta za njihovoga vòostánenja volo. Nehasnovito želènje je bilò. Casar i pápa sta se zdrúžila na vòstrèblenja jeretnikov, ár zdà že, da se je zvònèšnji bojov več nè trbèlo bojati, sta proteštánušov pomòči nè potrebüvala. Vere boj se je tak nè mogao odstraniti. Ali hvála višnjemim, milostivnomim Bògi — Luther je toga že nè zadòbo. Gda je te krvi dnéva sunce gori prišlo, Luthera žitka sunce je zaišlo.

Vu Bôgi preminenje. Smrti sômnjenje.

Človek má na zemli ednoga tákšega protivnika, šteroga se nemre ognoti, koga neobláda doli. Zovéjo ga : Smrt. Vsigdár se okôli nás vrti — i ednôk nas zadrobiša, v edno mesto nás správi vse : vu zemlé krilo, notri vu kmičen grob.

Okôli Luthera se je túdi dostakrát vrtêla i on si je nê samo ednôk mislo na njô. Ár nemislimo, ka bi on znábiti z-kakšega ocelnoga materiála bio, za kakšega ga mogôče nikáki po njegoví slikaj gledôč bidti míslijo. Prôttomi on je túdi slaboga i betežastoga têla bio, kak z-veliki lúdi največ, kak denmo példo njegov velike dühovnosti prehodník, Pavel apoštol. On je túdi nê samo ednôk čúto, ka njemi vu têli smrten črv duble. I na tom se nika nemamo čüdúvati.

Že kak dête i mladénec je vido, trpo je sũkešino i vu klôštri se je vse doli zmantrao. Trápo je z-dúšov vréd i têlo. Potom ga je obtežila žitka vse težkôča. Zaistino sí je obilen tál vzéo vö z-dela túdi, z-trúdavnosti i z-pogübeli v-edno dôb i zvön vsê tej, z-vsákoga dnéva posebne skrbi, tak da je z-Pavel apoštolom lahko pravo : „Što je nemočen, da bi jas túdi nê bio nemočen?“

Ali da je znao, ka je i njemi túdi zadosta Boža milošča i kaj se Gospodna môč rávno v-ti slabi skončáva — je i z-tém slêdnjim protivnikom vsigdár batrivno zôči stano.

Gda je pomor vdérjao v-Wittenbergi i poznan-cov cêli kûpi so kapali, on je na svojem mestu ostan-o, ár je nê nájemnik, nego dober pastér bio.

Gda je nedovédno na prági spálnice svoje vkû-per spadno, i že skoron v-te smrti grli bio — kak njemi je ležê grátalo, prva rêč njemi je Gospodni dá na hvála bila, kí ga je z pekla túdi vö pripelao.

Ali nigdár se je nê skázalo vu Bôgi položeno njegovo vûpanje nateliko, i tak odíčeno, kak gda je lübléni njegov prijátel i tûváriš Melanchton Filip smrt-no obetežo v Weimári. Luther je taki k njemi hito i kak je toga mantrnika zagledno, nevédno je ete rêči pravo: „Gospodne Bože, nakeliko je na nikoj spravo te Hûdi etoga tvojega slugo. — K-obloki je stôpo moléči. Kakša molítev je bila tô! Sam je pripovedá vao sledi: „Gospodin Bôg me je mogao poslúhnoti, ár sem klonckao pri dveraj njegovu, i k-vúham sem njemi pritekno vsáko obečanje, ka molítev poslúhne.“ Potom je popadno betežnika roké: „Vûpaj se, ti ne vmerješ!“ Melanchton se je na njega zgledno, proséči ga, naj ga nihá odhájati, vém je zdâ na dobroj pôti. Ali Luther ga je pokárao, govoréči: „Od toga ni rêči, Gospodna Bogá tí ešče naduže moreš slúžiti!“ I hrá-no njemi je ponúdo, i gda bi se odpovedávao jesti, se njemi je protio: „Čúješ Filip, — jej, ár te ovak včasi kuném.“ Filip je jo i ozdravo je.

Filip je ozdravo, ali na prišestno leto je Luthera najprijétnêša či Magdalêna, vu cvetéčoj vrsti angel-kinja postála. Oča je pomirüo vu Božoj vóli, — ali tô tužno pripetjé ga je dönok jáko obôžalo.

Tak je čúto, da bi se vsáka prvêša bolezen znôva ponôvila prinjem. Bolela ga je gde gláva, gde v-vúhi šümlénje, gde ômut gláve, vu têli trganje i sle-di kamena bolezen. Smrti sômnenje ga je túdi vardê-valo. Velki boji i vnôga dela so njemi celô vtrli môč.

Luthera molítev.

„Čele noći so njemi nê dalé pokoja — je písao v-1545. jun. 15 ga Amsdorf prijáteli — moja mantra, i vmoritel je kamni beteg. Vudné sem tüdi nehasnoviti. Rad bi mrô, ali od manter se bojim. Pri vsem tom pa verjem, ka me neostávi Boža milošča i prenosim bolezní i či rávno nê krotko, kamči bár batrivno vmerjém.“ I smrti želênje so njemi podigávala žalostna skūšenjá, náimre lüdi pokvarjenost. Nezasadovoljen je bio ešče s svojimi vernikmi tüdi. Ešče je i Wittenberg odüro. „Vkráj od etec, vkrâ — je pravo z-ete Šodome!“ I uprav so ga od toga komaj doj zgúčali.

Ednôk je pa dönok odišao i več nigdár nê nazâ prišao. Odbila njemi je slédnja vöra.

Smrtna vöra.

Slêdnje njegovo delo je tüdi lübézni delo bilô. Med mansfeldskimi grofmi je svaja postála za eislebenske gmajne patrônuštva i bajce dohodka volo, Luthera so pôzvali za mira sodca. Luther je za svojega rodstva mesta i k-zemelskim gospodárom zahválnosti z-lübéznostjov spréjao tô pozvánje i 1545 v-oktôbra mëseci je v Melanchtona i Justus Jonáša tü árištvi šô v-Mansfeld, ali toga hipa je nika në grátalo z-glihanja, ár so grofi mogli nanágli v-tábor idti prôti braunschweigskomi hercegi.

Luther se je tak nazâ povrno v-Wittenberg. Ali zdâ si je že niti mesta në naišao. Ešče i na univerzi naprêdàvanja je në nadaljávao. „Jas sem že — je pravo — vu slêdnjoj vöri, nespodoben i slab na delo. Proste Gospodna Bogá, naj me v-dobroj i blájženoj minuti preglédne.“ Že se je za nikoj në interesêrao. Nôvo leto 1546 je tüdi hladno pozdrávlao. „Stári sem — je písao vladári — i starost je sáma vu sebi slabost i beteg. Dosta so nosili vrč že k-stüdenci, ed-nôk se mora strêti. Zadosta sem živo!“

Na Wittenbergske cêrkvi predganco je tüdi 1546 ga januára 17 ga obslêdnjim stôpo i te je prôti vrági, pápi, blôdnoj pámeti i sakramentariusom krôto grmeo.

Teda je prišlo mansfeldski grofov znôva pozvánje i zdâ so ga že v Eisleben zváli, tak je znôva šô z-trêmi sinmi i Rutfeld imenüvanim inštruktorom. V Halle váraši se je Justus znôva k-njim pridrúžo.

Potüvanje je z-velkov nevoljôv šlo. V-Halle váraši so tri dni mogli čakati za volo velike povôdni,

ali za toga volo se je nê dosta starao, ešče se je sprevêdno šengáro. „Potüvanje nam je zastavilo — je pisao svojoj Kati domô — edno veliko znôva krščenje. Ali mi smo nê vodé žijo meli; z-dobrim torganskim šörom i z rajnarskim vlnom smo si plavili guté.“

K-koncovi so k mansfelda határi prišli. Tam je Luther dojtôpo z-kočüja i dober falat je peški šö. Zahicao se je i pá na kočüj seo i prehládo se je. V-Eisleben pridôč je že čüto, ka njemi je nê prav. Ali i zdâ je za šálo držao vse. Gda so ga z-mokrimi capami pokrívati záčali, je pravo: „Te Húdi meštrüje z-menom; vsigdár tak čini, gda vu kákše velko delo začnem.“

Za máli čas njemi je bôgše grátalo, — začnoli so razgovárjanje, glihanje, ali teško je šlo, na nikoj so nê prišli, štero ga je jáko dreselilo. Že je šteo prégati i tam niháti grofe. — Ali z-časoma so se dô-nok zglihali — li samo v edno-dvê punktumi nê. Tê vrédpostávanje je že na drúge zavüpaó. On je pa gde predgao, gde pa v prijaznivo tüvárištvo se zdrüživši se je razveseljávao.

Obslêdnjim febr. 14 ga je predgao z-Mátaja 11. tála 25. veršusa. Isti dén je tüdi z-Kristušovov večér-jov živo, po vzètji Svéte večérje je dvá dühovnika ordinêraó.

Februára 17-ga je vréd prišlo med grofmi glihanje. Luther je tüdi podpisao, potom si je doli lé-gao v-hiži na ledréni diván, sledi je semtá po hiži hodo i pri oblôki Bogá molo. Večér je ešče doj prilazo vu obêdnico, ali nazâ vu hižo pridôč je težkôčo čüto vu prsaj i čeres njemi je slabo grátalo; — doli si je légao i edno vöro je mirovno spao. Potom je gori stano i gori-doli hodéč je etak pravo: „Oča, vu roké tvoje poráčam düšo mojo, Tì si me zdržao, Bôg

veren.* Z-nôva je vu prsaj bolezen čüto, doli si je počino. Zaman so ga ribali, vráčili, že se je jáko mantrao. „Totá sem, — je pravo — vu Eislebeni ostánem jas.“ Záčao ga je znoj polêvati. „Tô je smrti mrzel znoj“ — je pravo. Bogá je začno moliti. „Gospodne, Jezuš, vzemi k-sebi dűšo mojo.“ Trikrát eden zadrűgim je pravo Janoša III. 16 ti i XXX. žoltára 6-ti veršuš, zaműčao je. Gibali so ga, ribali, zváli, ali nê se je zgláso. Teda sta Jonáš i Cöliuš k-njemi stôpila i glasno ga pítala: „Poštűvani dűhovni Oča, jeli si gotov negenjeno ostánoti pri Kristuši i pri onom návuki, šteroga si gláso?“ — Luther je pomali odgôvoro: „Gotov.“ Potom se je k stêni obrno i zaspao je, tak za edno málo vöro njemi je smrtina blêdost obsêla obráz, têlo je záčalo mrzlo gratűvati, potom je po ništernom krotkom zdűhávü, brezi vse mantre i boleznü naveke zaspao.

Tô se je v-1546. februára 18-ga v-četrték vgojčno med 2 i 3 vöroma zgôdilo.

Njegove smrti glás se je, kak blisk li hitro razgláso i vu veliki plač vtono cêloga svêta evangeličanstvo.

Vu Wittenbergi pod predgancov bodôčo kripto so ga položili na vekivečen počinek. Mrtvečo predgo je ober njega v nemškom jeziki Bugenhágen, v-latinskem pa Melanchton držao. Njegov spômenek vu grádškoj cêrkvi edna brunčena tábla, povsem svêti pa spomenkov stebrov vnožina glási.

Vekivečen spômenek si je sam pozdigno, ár dokeč i gde do evangeliom glásili, — glásili bodo i njegov spômenek.

Glásimo, glasili i blagoslávüli ga bomo i mi v-Prêkmurji živôči evangeličanje, zdâ i navseveke. Amen.

POKRAJINSKA IN ŠTUDIJSKA KNJIŽNICA

MURSKA SOBOTA, p. o.

ŠTUDIJSKI ODDELEK

Grajska 2

Zdržétek.

	Stran
Domá i vu šóli	3—9
V-klóštri i na katedri	10—19
Boj próti Rimi	20—25
Borúvanje na dêsno i levo, odstop od Rima	26—40
Odločilno megnenje	41—50
Obládnost nad Rimom	51—53
Ravnanje gmajn i razšúrjávaje reformácie	54—55
Pávrov revolúcia	56—58
Vu mirovnom pristanjišči, ali vu domáčem gnêzdi	59—67
Mentúvanje i organizèranje	68—70
Nôva štúkanja	71—74
Agoštinsko verevadlúvanje	75—78
Milošče smik	79—80
Vu Bôgi preminenje. Smrti sômnenje	81—84
Smrtina vöra	85—87

